

Sirkku Hammarén
Maija Hietaniemi
Meri Kalanti

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan YAMK-tutkinto
Arvo ja yhteisölähtöinen työn kehittäminen
Sairaanhoitaja (YAMK)
Sosionomi (YAMK)
Opinnäytetyö, 2022

DIAKONIABAROMETRI 2022

Muuttuva ja muuttava diakonia

Prosessikuvaus kyselytutkimuksen vaiheista

TIIVISTELMÄ

Sirkku Hammarén, Maija Hietaniemi ja Meri Kalanti
Diakoniabarometri 2022. Muuttuva ja muuttava diakonia.
Prosessikuvaus kyselytutkimuksen vaiheista
73 s., 4 liitettä
Syksy 2022
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden YAMK-tutkinto
Sairaanhoitaja (YAMK), Sosionomi (YAMK)
Arvo- ja yhteisölähtöinen työn kehittäminen

Diakoniabarometri on säännöllisesti toteutettava kyselytutkimus, joka kartoittaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä työstään. Barometri tuottaa ajankohtaista tutkimustietoa työn kehittämisen välineeksi ja nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun kirkon diakoniatyötä. Diakoniabarometrin 2022 toteuttivat Diakonian tutkimuksen seura, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diakoniatyöntekijöiden liitto ja Kirkkohallitus. Tutkijoina olivat kolme ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijaa. Diakoniabarometri 2020 ja 2022 välillä oli kaksi koronavuotta ja yksi työn tavoitteista oli kartoittaa korona-ajan vaikutuksia diakoniatyöhön. Muina teemoina olivat vapaaehtoiset diakonian toteuttajina ja asiakas verkostotyön keskiössä. Tämä raportti kuvaa Diakoniabarometri 2022 -kyselytutkimuksen vaiheita.

Aineiston keruu toteutettiin tammi-helmikuussa 2022 sähköisellä kyselylomakkeella. Kyselyyn vastasi 355 diakoniatyön ammattilaista. Tutkimus oli kvantitatiivinen ja aineisto analysoitiin SPSS-tilasto-ohjelmalla. Päämenetelmänä analyysissä oli ristiintaulukointi. Kysely sisälsi joitain avoimia kysymyksiä, joita analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimuksessa havaittiin, että ihmisten avuntarve lisääntyi koronapandemian aikana. Diakoniatyössä otettiin käyttöön uusia työtapoja ja sähköisiä työkaluja. Taloudellisen- ja ruoka-avustamisen määrä nousi ja huono-osaisuus kasautui entistä enemmän. Vapaaehtoistoimintaan osallistuu eri-ikäisiä ja erilaisista taustoista tulevia ihmisiä. Vapaaehtoisuuden vahvistamiseksi toivottiin tiimityötä yli työalarajojen, lisää työaikaa ja asenneilmapiiriin muutosta työyhteisössä. Sote-palveluiden yhdenvertaisuus sekä saatavuus huolestutti ja palveluohjauksen odotetaan lisääntyvän. Jatkuvat muutokset ovat kuormittaneet diakoniatyöntekijöitä ja heidän asiakkaitaan. Moni työntekijä kokee voimavarojen heikentyneen muutosten kohtaamiseen.

Koronapandemian toi diakonian arkeen monia haasteita, mutta työ mukautui vastaamaan akuuttiin avuntarpeeseen. Vapaaehtoistoimintaa, verkostotyötä sekä integroivaa johtamista tarvitaan tulevaisuudessa yhä enemmän.

Asiasanat: diakonia, etätyö, korona (COVID-19), kyselytutkimus, muutosvalmius, osallisuus, poikkeusolot, sote-uudistus, vapaaehtoistoiminta, verkostot

ABSTRACT

Sirkku Hammarén, Maija Hietaniemi and Meri Kalanti

Changing and transforming diaconal work

A Process Report of Diaconia Barometer 2022

73 p., 4 appendices

Autumn 2022

Diaconia University of Applied Sciences

Master of Social Services and Health Care

Master of Health Care, Master of Social Services

Master's Degree Programme in Value and Community Based Development of Work

The Diaconia Barometer 2022 is regular survey that maps the views of diaconal workers of the Evangelical Lutheran Church of Finland on their work. The barometer produces up-to-date research data as a tool for developing work and raises the church's diaconal work in the social debate. The Diaconia Barometer 2022 was carried out by the Society for Diaconian Research, Diaconia University of Applied Sciences, the Finnish Association of Diaconal Workers and the Church Board. The researchers were three students from the Master's degree Programme. Between the Diaconia Barometers 2020 and 2022 there were two years of Covid-19 pandemic and one of the targets was to chart influences of Covid-19 on diaconal work. Other themes were volunteers as implementers of diaconal work and the client at the heart of networks. This report describes the phases of the Diaconia Barometer 2022 survey.

The data collection was carried out during January-February 2022 by using an electronic questionnaire and 355 diaconal workers responded it. The study was quantitative. The data was analyzed using the SPSS statistical program. The main method of analysis was cross-tabulation. The survey included some open-ended questions that were analyzed with data-driven content analysis.

In this survey it was found that people's need for assistance increased during the covid-19 pandemic. New ways of working and electronic tools were introduced into the diaconal work. The amount of financial- and food aid increased, and disadvantage accumulated. Volunteering involves people of different ages and backgrounds. In order to strengthen volunteering, it was hoped that teamwork would work across work disciplines, and that there would be more working hours and a change of attitudes. The equality and availability of health and social services was a cause of concern, and service guidance is expected to increase. Constant changes have put a strain on diaconal workers and their associates. Many employees feel that their resources to face changes have deteriorated.

Covid-19 pandemic brought many challenges to the diaconal workers everyday life, but the work adapted to meet the acute need for help. Volunteering, networking, and integrative leadership will be needed in the future.

Keywords: social work of the church, remote work, COVID-19, readiness for change, participation, questionnaire survey, unusual conditions, volunteer work, networks, health and social services reform

Sisällys

1 JOHDANTO	5
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KESKEISET KÄSITTEET	7
2.1 Koronapandemian vaikutukset diakoniatyöhön	7
2.1.1 Koronapandemian aiheuttanut COVID-19, poikkeusolot ja etätyö ..	7
2.1.2 Diakoniatyö koronapandemian aikana	8
2.2 Diakoninen vapaaehtoistoiminta	10
2.2.1 Vapaaehtoistoiminta ja osallisuus	10
2.2.2 Vapaaehtoistoiminta kirkon, yhteiskunnan ja yksilön voimavarana	12
2.3 Asiakas verkostotyön ja sote-uudistuksen keskiössä.....	17
2.3.1 Verkotot ja kumppanuus.....	17
2.3.2 Sote-uudistus	18
2.3.3 Asiakas verkostoissa.....	19
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	21
4 TOTEUTUSPROSESSI	23
4.1 Tutkimusympäristö ja työelämäkumppanit	23
4.2 Tutkimusmenetelmät, aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät	23
4.2.1 Kvantitatiivinen tutkimus.....	23
4.2.2 Aineistonkeruu	24
4.2.3 Strukturoitujen kysymysten analyysi	27
4.2.4 Avoimien kysymysten käsittely ja analyysi	29
4.3 Toteuttamisaikataulu ja keskinäinen työnjako	30
4.4 Opinnäytetyön julkistaminen	35
5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	37
5.1 Diakonia koronapandemian aikana	37
5.1.1 Keskeiset tulokset ja niiden tarkastelu	37
5.1.2 Tulosten merkitys työelämän kehittämislle ja jatkotutkimusaiheet	39
5.2 Vapaaehtoistoiminta tavoittaa ja mukautuu.....	41
5.2.1 Keskeiset tulokset ja niiden tarkastelu	41
5.2.2 Tulosten merkitys työelämän kehittämislle ja jatkotutkimusaiheet	46
5.3 Verkostoituminen hyvän yhteistyön pohjana	49
5.3.1 Keskeiset tulokset ja niiden tarkastelu	49
5.3.2 Tulosten merkitys työelämän kehittämislle ja jatkotutkimusaiheet	52

6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	54
6.1 Eettisiä näkökohtia	54
6.2 Luotettavuus	55
7 AMMATILLINEN KASVU TIIMINÄ JA YKSILÖINÄ	58
8 POHDINTA	63
LÄHTEET	66
LIITE 1. Diakoniabarometri 2022. Muuttuva ja muuttava diakonia.	74
LIITE 2. Mediatiedote	75
LIITE 3. Diakoniabarometrissa julkaistut uutiset ja artikkelit	77
LIITE 4. Linkki tietoaarkistoon	78

1 JOHDANTO

Vuonna 2022 tuli kuluneeksi 150 vuotta siitä, kun Suomessa vihittiin virkaan ensimmäinen diakonissa, Matilda Hoffman. Tämän kunniaksi maassamme vietettiin diakonian juhlavuotta. Diakonian viranhaltijat tekevät kutsumusvirassaan ammatillista työtä heikoimmassa asemassa olevien tukemiseksi. Diakoniatyötä tehdään ajan haasteisiin vastaten ja verkostoituen muiden toimijoiden kanssa. Vuonna 2022 toteutettiin järjestyksessään kahdestoista diakoniabarometritutkimus, joka osaltaan juhlisti suomalaista diakoniaa ja nosti yhteiskunnalliseen keskusteluun diakoniatyön ajankohtaisia ilmiöitä ja tulevaisuuden näköaloja.

Diakoniabarometri on säännöllisin väliajoin tehtävä kyselytutkimus, jolla kootaan tietoa ajankohtaisen kuvan saamiseksi diakoniatyöstä ja sen muutoksista. Barometrin tarkoitus on täydentää kirkon vuosittaisia toimintatilastoja ja nelivuotiskertomusta. Diakoniabarometri 2022 – Muuttuva ja muuttava diakonia toteutettiin Diakin ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä ja tutkijoina toimivat diakoniatyöntekijät Sirkku Hammarén, Maija Hietaniemi ja Meri Kalanti. Opiskelijoiden tukena tutkimusprosessissa oli ohjausryhmä, johon kuuluivat Titi Gävert ja Veli-Matti Salminen Kirkkohallituksesta, Esko Ryökäs Diakonian tutkimuksen seurasta, Marko Pasma Diakoniatyöntekijöiden Liitosta, Suvi-Maria Saarelainen Itä-Suomen yliopistosta sekä Tiina Ikonen ja Sakari Kainulainen Diakonia-ammattikorkeakoulusta.

Tutkimusprosessin käynnistyessä, syksyllä 2021, oli eletty Suomessa ja maailmalla lähes kaksi vuotta poikkeuksellista aikaa koronapandemian keskellä. Diakoniatyön arjessa oli kriisin aikana tapahtunut muutoksia ja koronapandemian vaikutuksien tutkiminen nousi yhdeksi ajankohtaiseksi aiheeksi barometriin. Tätä teemaa tutki Meri Kalanti. Miten diakoniatyöntekijät ovat kokeneet työnsä koronarajoitusten haasteissa? Entä onko diakoniatyössä otettu käyttöön uusia työtapoja ja -menetelmiä apua tarvitsevien tavoittamiseksi?

Vapaaehtoistoimintaan, osallisuuteen ja yhteiseen työhön kutsuminen ovat kirkon strategioissa keskiössä. Maija Hietaniemi tutki barometrin toisena tutkimusteemana diakonista vapaaehtoistoimintaa, joka edustaa pysyvyyttä kirkon perustehtävän toteutumisessa. Diakonia on kaikkien kirkon jäsenten yhteinen tehtävä lähimmäisen auttamiseksi. Vapaaehtoistoimintaan kohdistuu kehittämistarpeita ja tulevaisuudessa sen rooli kirkossa ja hyvinvointiyhteiskunnassa kasvaa. Mahdollistavatko diakoniatyöntekijät osallistumista auttamistyöhön? Koronapandemian aikana myös vapaaehtoistoiminta koki haasteita, mutta löysikö se kriisin keskellä uusia muotoja?

Sote-uudistuksen kynnyksellä verkostotyö valikoitui kolmanneksi tutkimusaiheeksi. Tätä teemaa tutki Sirkku Hammarén. Yhteiskunnassa tapahtuu isoja muutoksia, kun sosiaali- ja terveys- ja pelastustoimen palveluiden siirtoa valmistellaan kuntien vastuulta hyvinvointialueiden organisaatioiden vastuulle. Muutokset ovat haaste ja mahdollisuus myös kirkon diakoniatyöntekijöille. Mitä diakoniatyöntekijät ajattelevat muutosten vaikuttavan asiakkaittensa palveluiden saataavuuteen ja yhdenvertaisuuteen? Millaisissa verkostoissa diakoniatyöntekijät toimivat?

Diakoniabarometri 2022 -Muuttuva ja muuttava diakonia (liite 1) julkaistiin Kirkon diakonian päivillä Helsingin kulttuuritalossa lauantaina 17.9.2022. Tutkimus on luettavissa sähköisenä kirkon verkkosivuilta: evl.fi/diakoniabarometri.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Koronapandemian vaikutukset diakoniatyöhön

2.1.1 Koronapandemian aiheuttanut COVID-19, poikkeusolot ja etätyö

Barometrin ensimmäisenä tutkimusteemana oli selvittää, miten koronapandemia on vaikuttanut diakoniaan. Maailman terveysjärjestö WHP julisti 11.3.2020 SARS-AoC-2-viruksen aiheuttaman maailmanlaajuisen epidemian pandemiaksi. Kansainvälisesti on puhuttu Covid-19-taudista, jota Suomessa on kutsuttu Koronapandemiaksi. Yleisesti ottaen koronavirukset ovat yleisiä, lieviä hengitystieinfektioita aiheuttavia viruksia. Covid-19-tautia aiheuttava koronavirus oli ihmisille uusi virusvariantti, joka havaittiin ensimmäisen kerran Kiinassa Wuhanissa joulukuussa 2019. Koronavirus voi tarttua myös aerosolina ilman kautta, vaikka tyypillisempi tapa tarttua on pisara- ja kosketustartunta. Koronapandemia on ollut hankala hallita ja hillitä muun muassa useiden virusvarianttien takia, jolloin ajoittain Koronapandemian aiheuttama virus on ollut helpommin tarttuva tai jopa paljon vaarallisempi kuin alkuperäinen taudin aiheuttaja. THL antoi Suomessa ohjeet oikeaoppisesta yskimisestä ja käsien pesusta. Aerosolitartuntojen takia myös kasvomaskien käyttöä suositeltiin. (Anttila, 2021.)

Etätyöohje on julkaistu alun perin 13.3.2020 ja valtakunnallinen suositus etätyöstä päättyi 15.10.2021. Etätyöhön siirtymisen ohje annettiin, jotta voitaisiin pienentää koronaviruksen leviämistä. Etätyöllä tarkoitetaan kiinteästä työpaikasta ja -ajasta riippumatonta työtä, joka edellyttää työnantajan, työntekijän ja esihenkilön yhteistä sopimista ja suunnittelua sekä heidän välistä luottamustaan. (Työterveyslaitos 2021.) Suomen hallitus totesi poikkeusolot Suomessa 16.3.2020 koronavirustilanteen vuoksi, jolloin julkisten kokoontumisten ylärajana pidettiin kymmentä henkilöä. Muuten julkiset kokoontumiset suljettiin ja samaa suositeltiin uskonnollisille yhteisöille. Vierailut palvelutaloihin ja sairaaloihin kiellettiin ja lisäksi keskeytettiin koulujen lähiopetus ja koulutilat suljettiin. (Valtioneuvosto 2020.)

Aluehallintoviraston määräykset kokoontumisrajoituksista eivät ole koskeneet uskonnollisia yhdyskuntia, vaan niillä on koko koronapandemian ajan ollut vapaus päättää itse mahdollisista rajoituksista. Suomessa uskonnolliset yhdyskunnat ovat noudattaneet aluehallintoviraston määräyksiä pääsääntöisesti hyvin, ja ne ovat antaneet omia tarkkoja ohjeitaan kokoontumisrajoitusten ja hygienian osalta. Uskonnolliset yhdyskunnat ovat pitäneet tärkeänä sitä, että yhteisöjen jäsenten terveys ei vaarannu koronapandemian aikaan uskontoa harjoitettaessa. (Valtioneuvosto, 2020.)

Suomen evankelisluterilaisen kirkon piispat antoivat ohjeen 16.3.2020 pitää jumalanpalvelukset ilman läsnä olevaa seurakuntaa kirkkotiloissa. Jumalanpalvelukset pidettiin sanajumalanpalveluksina ja paikalla saivat olla vain jumalanpalveluksen toimittajat. Kaikki muu seurakuntien kokoava viikkotoiminta keskeytettiin toistaiseksi ja siirrettiin mahdollisuuksien mukaan verkossa tapahtuvaksi. Kirkollisissa toimituksissa sai olla läsnä vain 10 henkeä. Piispat korostivat viestissään sitä, että kirkkojen on tärkeää välittää toivoa ja luottamusta vaikeana aikana. Lisäksi he kannustivat työntekijöitä tekemään etäyhteyksin sielunhoitoa ja muuta toivoa ylläpitävää työtä. (Luoma ym., 2020.)

Kirkkohallitus perusti koronatyöryhmän ja se kokoontui ensimmäistä kertaa kansliapäällikkö Pekka Huokunan kutsumana 16.3.2020. Valtioneuvoston julistettua poikkeusolot, koronaryhmän johto siirtyi arkkipiispa Tapio Luomalle valmiussuunnitelman mukaisesti. Kirkkohallituksen koronaryhmän toiminta lakkasi 27.4.2021 Valtioneuvoston päätettyä poikkeusolot. (Tuija Korva, toimistopalvelupäällikkö, Kirkkohallitus, henkilökohtainen tiedonanto 11.11.2022.)

2.1.2 Diakoniatyö koronapandemian aikana

Tutkimusprosessin alussa ei ollut olemassa juurikaan tutkimustietoa diakoniasta koronan aikana. Sen vuoksi oli tärkeää suunnata tämä tutkimuksen osio koronan värittämään diakonian arkeen ja tuoda näkyväksi ne muutokset tai muuttumattomuudet, joita koronapandemia oli tuonut diakoniatyön arkeen valtakunnallisella tasolla.

Kriisien kohtaamisessa uskonto voi olla positiivisena voimavarana. Uskonto voi toimia elämänhallintaa tukevana tekijänä usein juuri sellaisissa tilanteissa, kun elämäntilanne on vaativimmillaan. Toisaalta uskonto voi olla vaikutukseltaan negatiivinen ja tuoda ahdistusta ja stressiä etenkin uskonnollisten ja hengellisten kamppailujen kohdalla. Koronapandemiasta on liikkunut monia valeuutisia ja sitä on joissakin kristillisissäkin yhteisöissä julistettu Jumalan tuomiona tai jopa täysin huijauksena. Lisäksi on ollut julistusta muun muassa siitä, että rokote olisi pedon merkki. Uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuvat kokivat elämän merkityksellisenä myös koronapandemian alkuaikana. Vaikka Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenmäärä onkin laskussa, voidaan todeta, että moni suomalainen yhä kääntyy hengellisen arvomaailman puoleen äkillisten kriisien yhteydessä. Myös kirkon toteuttamaa auttamistyötä pidetään todella tärkeänä. Koronapandemian pitkittyessä on ollut tärkeää, että kirkko on pystynyt tavoittamaan niitä henkilöitä, joille on merkityksellistä kuulua hengelliseen yhteisöön. (Saarelainen ym., 2021, s. 10, 21, 25–26.)

Vaikka kirkosta on haettu turvaa ja uskonto voi toimia positiivisena voimavarana, koronapandemia muutti hetkellisesti yhteiskunnan toimintaa. Jopa kirkkojen ovet sulkeutuivat koronapandemian aikaan. Kirkkojen ovet menivät kiinni myös Ruotsissa, jossa muuten yhteiskunta pysyi auki aivan eri tavoin kuin Suomessa. Ennen Covid-19 -pandemiaa ei koskaan esimerkiksi Ruotsissa oltu suljettu kirkkojen ovia, ei edes sodan aikaan, jolloin kirkot tarjosivat ihmisille suojaa, turvaa ja lohtua. Kirkkojen ovien sulkeutumisella on ollut vaikutusta sen jäseniin, jotka eivät ole voineet tulla kriisin aikana kirkkoon esimerkiksi jumalanpalvelukseen. (Altoun, 2021, s. 8, 16.)

Kirkkohallituksen 17.3.2022 laatimassa koronatiedotteessa kerrotaan, että on voitu luopua laajoista koronarajoituksista. Kirkko noudattaa koronapandemian torjumiseksi viranomaisten antamia määräyksiä ja ohjeita. Alueellisia eroavuuksia voi vielä olla, mutta aluehallintovirastot ja sairaanhoitopiirit päättävät voimassa olevista rajoituksista ja suosituksista. (Kirkkohallitus, 2022.)

Koronakriisi on pakottanut muuttamaan toimintatapoja seurakunnissa, mutta diakoniatyöntekijät ovat vapaaehtoisten kanssa olleet monin tavoin ihmisten tukena koronakriisinkin aikana. Diakoniatyössä on otettu huomioon heitä, jotka ovat etenkin kaikkein heikoimmassa asemassa. Fyysistä etäisyyttä on pidetty, mutta samanaikaisesti on etsitty keinoja ylläpitää henkistä läheisyyttä. Korona on haastanut seurakuntia ja eri yhteistyötahoja entistä tiiviimpään työhön keskenään. Eri-tyishaasteena koronan aikana on ollut ihmisten tavoittaminen, kun kaikilla ei ole digilaitteita ja poikkeusolot ovat sulkeneet kirjastot ja muut julkiset tilat, joissa niitä olisi voinut käyttää. Korona on myös herättänyt ihmisissä auttamishalua, ja monet ovatkin lahjoittaneet varoja jaettavaksi diakoniatyön kautta yksityishenkilöinä tai yrityksinä. (Kuusimäki, i.a.-a.)

Kirkot ja korona -tutkimuksessa todettiin, että kyselyyn vastanneista diakoniatyöntekijöistä 85 prosenttia arvioi koronan lisänneen työn kuormittavuutta. Korkeaksi kuormittavuuden kokivat myös nuorisotyöntekijät (78 prosenttia), kun papeista vastaava luku oli 59 prosenttia ja kanttoreista 50 prosenttia. Huomion arvoista on myös se, että papeista 16 prosenttia ja kanttoreista 24 prosenttia arvioi työn kuormittavuuden vähentyneen koronan aikana. Vastaavasti vain kolme prosenttia diakoniatyöntekijöistä koki koronan vähentäneen työn kuormittavuutta. Diakoniatyöntekijöistä 67 prosenttia on kokenut koronapandemian tuomien muutoksien vaikuttaneen heidän hyvinvointiinsa heikentävästi. Kaikista kirkon hengellisen työn työntekijöiden vastaava osuus oli 49 prosenttia. (Tervo-Niemelä ym. [painossa])

2.2 Diakoninen vapaaehtoistoiminta

2.2.1 Vapaaehtoistoiminta ja osallisuus

Barometrin toisena keskeisenä aiheena oli vapaaehtoistoiminta diakoniatyössä. Vapaaehtoistoiminta määritellään kirkossa ja kansalaisjärjestöissä toiminnaksi, johon tullaan vapaaehtoisesti, joka tapahtuu toimijan vapaa-ajalla, omaehtoisesti, tavallisen ihmisen taidoin ja perustuu tasavertaiseen vuorovaikutussuhteeseen.

Kirkon vapaaehtoistoimintaan sisältyy organisoituja vapaaehtoistehtäviä, luottamushenkilötoimintaa ja seurakuntalaisten omaehtoista toimintaa. Vapaaehtoistoiminta kirkossa liittyy seurakunnan yhteiseen perustehtävän toteuttamiseen, jossa vapaaehtoiset toimivat tasavertaisina toistensa sekä työntekijöiden kanssa. Vapaaehtoistoinnissa voi kokea osallisuutta antamalla oman osaamisensa yhteiseen työhön ja tulella itse osalliseksi yhteisön tarjoamasta hyvästä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2015, 5–9.)

Vapaaehtoistoiminta voidaan nähdä osana kirkon elämää ja toisaalta osana yhteiskunnan vapaaehtoistoimintaa. Kirkon vapaaehtoistoimintaan voi osallistua myös kirkkoon kuulumaton. Terminä sana ”vapaaehtoinen” on hyvä kuvaamaan seurakunnan vapaaehtoistoimintaa. Se liittyy laajemmin yhteiskunnan vapaaehtoistoinnin kenttään ja on yleisesti ymmärretty termi. Vapaaehtoisuuden rinnalla käytetään myös termiä ”seurakuntalaisuus”, mutta se on osin ongelmallinen. Seurakuntalaisuus perustuu kasteeseen, ei välttämättä toimintaan. Käsitteen sitominen organisoituun toimintaan voi luoda tarpeetonta hierarkiaa seurakunnan jäsenten keskuuteen. Se ei myöskään kuvaa niitä vapaaehtoisia, jotka eivät ole kirkon jäseniä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2018, s. 6–7.)

Osallisuudella tarkoitetaan kuulumista kokonaisuuteen, jossa voi liittyä elämän merkityksellisyyttä lisääviin suhteisiin ja hyvinvoinnin lähteisiin. Osallisuuteen kuuluu vaikuttaminen yhteisiin asioihin paikallisella ja yhteiskunnallisella tasolla sekä yhteisen hyvän eteen toimiminen. Omaan elämään ja sitä ympäröiviin toimintoihin vaikuttaminen ja mahdollisuus ennakoida toimintaympäristöä ilmentävät osallisuutta. Osallisuustyössä paikalliset toimijat luovat yhteistä hyvinvointia ja vahvistavat yksilöiden voimavaroja omassa elämässään. Osallisuustyö perustuu yhteisyyteen ja kumppanuuksiin, joka läpäisee kaikki toimijatahot paikkakunnalla. Julkinen sektori, elinkeinoelämä, seurakunnat, kolmas sektori ja asukkaat liittyvät toisiinsa ja luovat yhdessä arvoa, joka ylittää yhteiskuntaryhmät. (Isola ym., 2017, s. 5, 20.)

Kaikkein heikoimmassa asemassa olevien osallisuuden edistäminen on olennaista osallisuustyössä, joka voidaan nähdä hyvinvointijärjestelmää uudistavana ja täydentävänä toimintana. Diakoniatyössä vahvistetaan osallisuutta ja

yhteisöllisyyttä monin tavoin, mikä voidaan nähdä erityisenä vahvuutena verkostotyössä. (Wiens & Zitting, 2022, s. 88–91.)

Kirkon perinteessä osallisuuden ja yhteyden kokeminen on sisäänrakennettuna myös koinonian käsitteen kautta. Nykyään kirkossa on havaittavissa paluuta alkukristilliseen osallisuusajatteluun, jossa yhteisön jäsenet huolehtivat toisistaan (Kuusimäki, i.a.-b). Veikkolan (2003, s. 15–16) mukaan koinonia tarkoittaa yhteyttä osallisuutta ja jakamista, johon liittyy yhteys Jumalaan, toisiin ihmisiin ja luomakuntaan. Koinoniassa osapuolet tulevat vastavuoroisesti ja samanarvoisesti osallisiksi toinen toisistaan.

Vapaaehtoistoimintaa käsittelevässä osiossa keskeisiä käsitteitä ovat vapaaehtoistoiminta ja osallisuus. Vapaaehtoistoimintaa ei haluttu rajata yksistään seurakuntalaisuuden käsitteeseen, sillä kaikki diakonian vapaaehtoistoimintaan osallistuvat eivät ole kirkon jäseniä. Seurakunnan toimintaympäristössä tapahtuva vapaaehtoistoiminta voi tarjota osallisuuden kokemuksia jäsenilleen ja liittyä myös laajemmin yhteiskunnalliseen kansalaistoimintaan. Osallisuus käsitteenä on diakoniatyössä yleisesti käytössä ja se on tuttu termi myös ympäröivässä yhteiskunnassa. On kuitenkin hyvä tiedostaa koinonian käsitteen kuuluvan kirkon työhön ja kristillisiin arvoihin. (Hietaniemi, 2022, s. 55.)

2.2.2 Vapaaehtoistoiminta kirkon, yhteiskunnan ja yksilön voimavarana

Vapaaehtoistyöllä on kirkossa vahvat perinteet ja viime vuosikymmenillä kirkko on vahvasti viestinyt strategioissaan vapaaehtoistoiminnan kehittämisen ja seurakuntalaisten osallisuuden vahvistamisen tärkeydestä. Salmisen (2019, s.157) mukaan diakoniatyössä oli yli 30 000 vapaaehtoista vuonna 2015. Kirkon tilastuudistuksen takia ei enää viime vuosilta ole saatavissa vertailulukuja diakoniatyön vapaaehtoisten määrästä, koska osallistujia tilastoidaan nykyään erilaisin perustein ja ilman työalakohtaista rajausta. Diakoniatyössä on mukana merkittävä määrä vapaaehtoisia suhteessa kirkon kaikkiin vapaaehtoistoimijoihin.

Kirkon nelivuotiskertomuksia (Kirkon tutkimus ja koulutus, i.a.-a) varten kootaan seurakunnista kyselyaineistoja, joilla kartoitetaan toimintaa ja ajankohtaisia linjauksia. Nelivuotiskertomuksen toimeksiantajana on kirkolliskokous. Vuosina 2012–2015 seurakuntien diakoniatyön painopisteitä tarkasteltaessa vapaaehtoistoiminnan organisointiin liittyvä työ oli lisääntynyt merkittävästi. Vapaaehtoistoiminnan eri muotojen kasvamisesta kertoi 47 prosenttia vastaajista ja ennallaan pysymisestä 49 prosenttia vastaajista. Vapaaehtoistoiminnan organisoimiseen liittyen prosentit olivat lähes yhteneväiset. Samassa kyselyssä 47 prosenttia vastaajista kertoi vapaaehtoisten määrän lisäämisen olleen yksi tapa reagoida taloudellisen taantumun aiheuttamaan hätään. Etenkin Espoon ja Helsingin hiippakunnissa vapaaehtoisten määrää diakoniatyössä oli vahvistettu. Vuosien 2016–2019 toimintaa kuvaavassa nelivuotiskertomuksessa vapaaehtoistoiminnan organisointiin liittyen prosenttiosuudet olivat edeltävään nelivuotiskertomukseen verraten samansuuntaiset. Vapaaehtoistointaan liittyvä työ oli lisääntynyt työn painopisteissä, ollen neljän kärjessä kaikista eri työn osa-alueista. Helsingin hiippakunnassa vapaaehtoistoiminnan organisoimisen ja vapaaehtoistoiminnan eri muotojen kasvamisesta työn painopisteinä kertoi jopa 72 prosenttia vastaajista.

Aiemmissa diakoniaraportteissa vapaaehtoistointia on tutkittu yksittäisillä kysymyksillä tai laajempina aihekokonaisuuksina. Vuonna 2011 Tomi Oravasaari ja vuonna 2013 Jouko Kiiski tutkivat vapaaehtoistointia yhtenä diakoniatyön painopisteenä. Vuonna 2016 julkaistussa diakoniaraportissa Titi Gävert (2016, s. 37, 96) nosti yhteisötyön yhdeksi barometrin teemaksi. Kirkon kontekstissa yhteisötyöotteella lähennyttään paikkakunnan ihmisten muodostavaa yhteisöä kokonaisuudessaan. Keskeistä on ihmisten kokemukset merkityksellisyydestä ja hyväksytyksi tulemisesta. Diakoniatyössä yhteisölähtöiselle työlle on ominaista ihmisten pyytäminen mukaan diakonian toteuttamiseen ja huonoosaisten yhteisöllisyyden sekä ihmisten keskinäisten verkostojen vahvistaminen.

Meidän kirkko -strategiassa (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2007, s. 41-42) korostettiin uusien mahdollisuuksien luomista vapaaehtoisille lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi ja vastuun kantamiseksi. Seurakuntia kehoitettiin paikallistasolla vahvistamaan vapaaehtoisuutta ja osallisuutta ja luopumaan työntekijäkeskeisestä kulttuurista. Kohtaamisen kirkko -strategia (Suomen evankelis-

luterilainen kirkko, 2014, s. 22-24) jatkoi samoilla linjoilla ja kehotti pitämään esillä kirkon auttamistoimintaa, että ihmisillä olisi mahdollisuus osallistua ja sitoutua kirkkoon. Kaikilla ihmisillä on keskenään yhteistä jakamista, eikä ole tarpeen jaotella ihmisiä avuntarvitsijoihin ja auttajiin. Kirkon jäsenten osallisuus on tärkeä osa seurakunnan olemusta, eikä työvoimapulassa vapaaehtoistoiminnasta voi tulla resurssien korvike. Kirkon Ovet auki -strategia (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2020, s. 8) painottaa yhdessä tekemisen kulttuuria, jossa työntekijät ja seurakuntalaiset toimivat tasavertaisina yhteisessä työssä. Työntekijän tehtävänä on mahdollistaa seurakuntalaisten aloitteellisuuden ja erilaisen osaamisen vahvempi rooli ja rakentaa luottamusta ja yhteisöllisyyttä.

Seurakunnan vapaaehtoistoiminta lisää ihmisten kokemusta merkityksellisyydestä ja edistää osallisuutta. Toiminnassa mukanaolo voi kartuttaa uusia ystävyyssuhteita, kokemuksia, taitoja ja voimavaroja sekä lisätä hyvinvointia. Vapaaehtoistyön kehittäminen on ajankohtaista. Seurakuntalaisten oma-aloitteisen toiminnan esteitä tulee purkaa ja kouluttaa henkilöstöä monialaiseen työhön, seurakuntalaisten kohtaamiseen sekä vapaaehtoisten rekrytointiin, johtamiseen ja hengellisen identiteetin tukemiseen. Organisoitunutta vapaaehtoistoiminnan ohella ihmiset toteuttavat kutsumustaan ja seurakunnan perustehtävää omassa arjessaan. Vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä yhteisölähtöisyys on tärkeää. (Haapiainen ym., 2020, s. 14–25.)

Toiminnan painotuksista ja kehittämistavoitteista huolimatta kirkossa on nähty toimintakulttuurin muuttuvan liian hitaasti ja haastettu seurakuntia entistä ponnekkammin tarkastelemaan toimintatappojaan. Kirkon tulevaisuusvaliokunta kehottaa mietinnössään (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2021, s. 7) erityisesti kirkon diakoniatyötä kehittämään seurakuntalaislähtöisyyttä, vapaaehtoistoimintaa ja osallisuutta. Tavallisille seurakuntalaisille tulisi luoda enemmän mahdollisuuksia osallistua kirkon auttamistyöhön sekä yhteiseen elämän jakamiseen ja osallisuuden kokemiseen. Seurakunnan toimintakulttuurin muutokselle vapaaehtoistoiminnan kehittämisellä on keskeinen vaikutus.

Vapaaehtoistoiminta ei tuota osallisuutta ja hyvinvointia pelkästään kirkon sisällä, vaan sen vaikuttavuus yhteiskunnan voimavarana hyvinvointiyhteiskunnan murroksessa on tiedostettu. Kirkon ja kansalaisjärjestöjen rooli on tärkeä vapaaehtoistoiminnan organisoimisessa ja avun kanavoimisessa tukea tarvitseville.

Vapaaehtoistoiminnan itseisarvon tunnustaminen ja vuorovaikutus työntekijöiden ja vapaaehtoisten kesken antavat kirkon vapaaehtoistoiminnalle ja seurakunta-laisten toimijuuden vahvistumiselle hyvän pohjan kehittyä. Seurakunnat muistuttavat toiminnallisesti kansalaisyhteiskuntaa ja etenkin diakoniatyölle on ominaista luonteva kumppanuus järjestöjen kanssa, sillä yhdistävinä tekijöinä ovat vapaaehtoisten mukana olo ja mahdollisuus reagoida matalalla kynnyksellä. Halu auttaa on tärkeä syy osallistua vapaaehtoistoimintaan ja seurakunnat ja järjestöt tarjoavat kanavia hyvän tekemiseen esimerkiksi ystävätoiminnassa ja ruokavivussa. Kirkon tarjoama paikallinen osallisuus ja heikoimmassa olevien auttaminen voi osaltaan täydentää julkisen sektorin palveluja. Olemassa oleva laaja vapaaehtoistoiminta on kirkon etuna niukkenevassa taloustilanteessa, jossa henkilöstöresurssit vähenevät. (Salminen, 2019, s. 155–157; Salminen, 2016, s. 150.)

Vapaaehtoistoiminta voi vaikuttaa myös yksilön hyvinvointiin positiivisesti. Allardt (1993, s. 89–91) kuvaa hyvinvoinnin osa-alueita käsitteillä *having*, *loving* ja *being*. *Having* viittaa aineellisiin perustarpeisiin, jotka ovat välttämättömiä selviytymisen kannalta. Näitä ovat muun muassa ravinto, ympäristö, terveys, koulutus ja elintaso. *Loving* tarkoittaa tarvetta liittyä toisiin ihmisiin, sosiaalisia suhteita ja niissä muodostuvaa sosiaalista identiteettiä. Tähän kuuluvat paikallisyhteisöt, perhe- ja ystävyysuhteet, työyhteisöt sekä järjestötoiminta. *Being* kuvaa tarvetta liittyä yhteiskuntaan ja elää luonnon kanssa sopusoinnussa. Tähän kuuluu persoonallinen kasvu ja mahdollisuudet osallistua omaan elämään vaikuttaviin päätöksiin ja aktiviteetteihin kuten politiikkaan, vapaa-aikaan, merkitykselliseen työhön. Hiilamo (2021, s. 9–22) viittaa Hirvilammin (2015) väitöskirjaan, jossa tämä kehitti Allardtin käsitteitä ja toi uutena ulottuvuutena hyvinvoinnin osa-alueisiin *doing-uloottuvuuden* (tekeminen). *Doing* pitää sisällään vastuullista ja mielekästä toimintaa, joka edistää hyvinvointia. Hiilamon mukaan pandemia aiheutti hyvinvointivajetta ja kerrytti sosiaalista velkaa kaikilla neljällä eri ulottuvuudella. Pandemia myös lisäsi erityisesti stressiä ja psyykkistä oireilua.

Kansainvälisessä tutkimuksessa on löydetty yhteyksiä, jotka viittaavat korona-aikana vapaaehtoistoimintaan osallistuneiden hyvinvoinnin lisääntymiseen auttamistyön vaikutuksesta. Bowe ym. (2022, s. 521–530) tuovat tutkimuksessaan esiin niin auttajien kuin autettavien saamia hyötyjä yhteisöllisestä auttamisesta. COVID-19-koronapandemian aiheuttama maailmanlaajuinen terveystilanne on lisännyt sosiaalista eristyneisyyttä ja haittoja mielenterveydelle. Haavoittuvassa asemassa olevat jäivät koronarajoitusten aikana toisten avun varaan. Toisaalta pandemian aikana halu auttaa tukevia on kasvanut. Yhteisön jäsenten auttaminen kriisissä voi yhdistää koordinoitua vapaaehtoista auttamista osallistujien ja hyödyttää niin auttajien kuin avun vastaanottajien hyvinvointia ja mielenterveyttä sekä ehkäistä masennusta ja ahdistusta. Jaetut kokemukset yhteisestä kohtalosta voivat lisätä solidaarisuutta ja vahvistaa sitoutumista yhteisön jäsenten auttamiseen, mikä luo auttajille hyvinvoinnin kokemuksen mahdollisuuksia ja ehkäisee sosiaalista eristyneisyyttä pandemian aikana. Erilaisten yhteisöllisten ja keskinäiseen apuun perustuvien vapaaehtoistyön muotojen tukeminen ja kehittäminen on tärkeä investointi tulevaisuuteen, sillä osallisuudella ja yhteyden kokemisella on havaittua vaikutusta terveyteen ja hyvinvointiin. Koordinoidut vapaaehtoiset auttamisresurssit ovat arvokkaita myös apua tarvitseville.

Ruoka-avussa toimivat vapaaehtoiset ovat kuvanneet motivaatiotaan auttaa siltä pohjalta, että he voivat tunnistaa mahdollisen yhteisen, jaetun kohtalon. Vapaaehtoiset voivat samaistua avunsaajien tilanteeseen ja tiedostavat, että voisivat itsekin olla samassa tilanteessa ja tarvita apua. Tämä lisää yhteisyyden tunnetta ja avunsaajien tasa-arvoista, vieraanvaraista ja tuomitsematonta kohtaamista. Vapaaehtoiset voivat tarjota avunhakijoille enemmän kuin pelkkää ruokaa. Ruokapankin asiakkaat kokivat saavansa myös aidosti apua, sosiaalista tukea, kumppanuutta ja syyn osallistua. (Bowe ym., 2019, s. 1133–1135.)

Koronapandemian aikana paikallisissa yhteisöissä muodostui nopeasti keskinäisiä avustusryhmiä, jotka sopeutuivat rajoitusten haasteisiin tukeakseen yhteisöjensä apua tarvitsevia ihmisiä. Tämä kollektiivinen ilmiö oli monikansallinen ja edisti merkittävästi yhteisön jäsenten terveyttä ja hyvinvointia sekä tuki olemassa olevia paikallisia ja kansallisia palveluja. Yhteisön kriisinkestävydelle on olennaista tunnistaa, millaiset motiivit ja ryhmäprosessit sitouttavat ihmisiä

vapaaehtoistoimintaan. Ryhmien välisen läheisyyden merkityksen tunnistaminen vapaaehtoisten ja avunsaajien välillä on hyvä ottaa huomioon, kun suunnitellaan käytäntöjä vapaaehtoistoiminnan jatkuvuudelle. Tavoiteltavaa on myös lisätä vapaaehtoisten keskinäistä yhteisöllisyyden vahvistumista. Covid-19-pandemian aika on haastanut ihmisten yhteisöllisyyden kokemista, ja se on koettu yhteyden katkeamisen aikana. Kollektiiviset ryhmäprosessit voivat lievittää näitä vaikutuksia. Toimintaa organisoivat yhteisöt voivat omalta osaltaan helpottaa vapaaehtoistoiminnan toteutumista, pitää yllä ja valjastaa tärkeintä voimavaraansa, ihmisten halua auttaa muita. (Wakefield ym., 2022, s. 916–920.)

2.3 Asiakas verkostotyön ja sote-uudistuksen keskiössä

2.3.1 Verkostot ja kumppanuus

Järvensivu on vertaillut kumppanuutta ja verkostoyhteistyötä. Kumppanuudessa kaksi tahoaa toimii yhdessä vastavuoroisuuden periaatteella. Verkostotyössä useampi taho toimii yhdessä ja heillä on keskinäinen luottamus, tunteminen ja sitoutuminen yhteiseen päämäärään. (Järvensivu, 2019. s. 38)

Monialaisen yhteistyön määritelmät vaihtelevat, mutta niissä voidaan tunnistaa yhteisiä elementtejä. Toimijat jakavat resursseja ja vastuita yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi, luovat uusia verkostoja eri kumppaneiden välille, lisäävät keskinäistä ymmärrystä ja estävät päällekkäisyyksiä paikallisten tarpeiden täyttämiseksi. (Vroblevska ym., 2022, s. 2.) Lähtökohtana on vapaaehtoinen, tasavertainen, vastavuoroinen ja itseorganisoituva yhteistyösuhde, jonka osapuolet ovat kokeneet hyödylliseksi sekä optimaaliseksi tavaksi saavuttaa synergiahyötyjä (Valtioneuvosto, 2019, s. 14).

Ensisijaisena tavoitteena on yleensä halu tuottaa parempia palveluita asiakkaille niin, että yhteistyöstä hyötyvät myös tuottamiseen osallistuvat tahot. Voimavarojen tarkoituksenmukaisella kohdentamisella pyritään tuottamaan sekä resurssi- ja kustannussäästöjä että vaikuttavuutta. Toimintaympäristöjen muutosten on

nähty lisäävän painetta monialaiseen yhteistyöhön ja kumppanuusasetelmien pohtimiseen eri sektoreiden välillä. (Karttunen ym., 2013, s. 24–26) Yhteistyön onnistumisessa keskeistä on luottamus. Varsinaisen tehtävän lisäksi on tärkeää panostaa myös verkoston oman toiminnan kehittämiseen. (Nurmela, 2015)

2.3.2 Sote-uudistus

Sote-uudistuksella tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelujen ja rakenteiden uudistusta (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2022a). Sote-palvelut siirtyvät kunnilta maakuntien eli tulevien hyvinvointialueiden vastuulle. Kunta vastaa jatkossa lakisääteisestä asukkaiden hyvinvoinnin edistämisestä. (Kaira & Lahtiluoma, 2018, s. 11.)

Uudistuksen tavoitteita (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2022b) ovat:

- ”▪ turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä
- pelastustoimen palvelut hyvinvointialueella asuville,
- parantaa palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta,
- kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja,
- turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti,
- vastata ikääntymisen ja syntyvyyden laskun aiheuttamiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua ”

Laki soteuudistuksen (eduskunta, 2021) sisällöistä ja käytännöistä hyväksyttiin eduskunnassa 23.6. 2021. Laissa sosiaali- ja terveydenhuolto ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön -kaupunki ja Hus-yhtymä vastaavat oman alueensa soteasioista (L616/2021 3 §). Kuntien ja kuntayhtymien vastuilla olevat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävät siirtyvät uusille muodostettaville hyvinvointialueille. Soteuudistukseen tarvittavien lakien voimaantulon viimeinen laki astuu voimaan 1.1.2023. (Ahonen ym., 2021, s. 27, 33.)

Hyvinvointialueet ja kunnat vastaavat molemmat edelleen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Ympäristöterveydenhuollon järjestäminen jää kuntien vastuulle. (Ahonen ym., 2021, s. 27.) Sallinen on todennut, että seurakunnalla ja kunnalla on yhteinen intressi edistää alueensa ihmisten hyvinvointia ja oman paikallisen identiteetin toteutumista. (Kaira & Lahtiluoma, 2018, s.12.) Vuonna 2015 kirkon työntekijöiltä kysyttiin yhteistyöstä kunnan eri toimialojen kanssa. Diakoniatyö teki säännöllistä yhteistyötä kunnan vanhustenhuollon (77 %), sosiaalitoimen (61 %) ja kotihoidon (24 %) kanssa. (Emt., s.14.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Ovet auki -raportissa määritellään yhdeksi tavoitteeksi uudistaa johtamista ja lisätä joustavuutta muutostilanteissa. Verkostotyöstä kirkko käyttää termiä kumppanuus ja keskeistä on työntekijöiden aktiivinen verkostoituminen. Kirkko toteaa strategiassaan, että yhteiskunnassa muutoksia tapahtuu entistä nopeammin ja ne vaikuttavat eri tavoin eri paikkakunnilla. Johtamista tulee uudistaa ja joustavuuden lisäämistä tullaan tarvitsemaan muutostilanteissa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2020, s. 8.) Muutoksen yksi näkökulmista on resilienssi, jolla tarkoitetaan toimintakykyä muuttuvissa olosuhteissa, kyvykkyyttä kohdata ja palautua häiriöistä ja kriiseistä. Tässä tarvitaan joustavuutta, kimmoisuutta. (Silvola ym., 2021, s. 4.)

Sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä pelastustoimesta kirjoittaessani käytän jatkossa tarvittaessa lyhennettä sote, sekä kunnan hyvinvointi- ja terveystyön edistämisestä lyhennettä hyte.

2.3.3 Asiakas verkostoissa

Verkostoitumisessa on tärkeää löytää asia, miksi toimitaan yhteistyössä ja yleisimmin sotepalveluissa se on asiakas. Kun keskiössä on asiakas, kunkin toimijan tavoitteisiin pääseminen edellyttää keskinäisen luottamuksen kasvua ja sitoutumista. Tuloksena tulee olla asiakkaalle syntyvä hyöty tai vaikuttavuus, ei toimijan tekemä palvelu. Järvensivu ym. (2010) on todennut verkostoitumisen toimivan erityisesti tilanteissa, kun tarvitaan joustavia ja luovia palveluita asiakkaiden muuttuviin tarpeisiin. (Haukilahti, 2021, s. 12, 15.)

Hyvinvointivaltioiden kolmen eri mallin mukaisen määrittelyn on luonut Esping-Andersen (1990) käsittäen liberaalit hyvinvointivaltiot, konservatiiviset tai perhekeskeiset hyvinvointivaltiot ja sosiaalidemokraattiset hyvinvointivaltiot. Pohjoismaat, mukaan lukien Suomi, kuuluvat sosiaalidemokraattiseen malliin, jossa kaikille asukkaille tarjotaan tasapuoliset oikeudet etuuksiin ja palveluihin. Möttösen (2013) mukaan hyvinvointivaltion palvelurakenteen uudistuksessa tavoitellaan tuottavuuden ja tehokkuuden ehdoilla keskitettyjä ja tehokkaita palvelujärjestelmiä. Diakonian toiminta keskittyy heikko-osaisimpien tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Toiminnassa korostuu paikallisuus, osallisuus ja toisista huolehtiminen. (Salminen, 2016, s. 147, 150.)

Suomen evankelis-luterilainen kirkko tunnistaa diakonian antaman avun tarpeen kasvamisen, koska eriarvoisuus ja ihmisten syrjäytyminen lisääntyvät. Kirkko kannustaa työntekijöitä hakeutumaan verkostotyöotteella kumppanuuksiin monien eri toimijoiden kanssa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2020, s. 5, 8.)

Eri tutkimuksissa on käsitelty sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta verkostotyön ja johtamisen osalta. Johtajana yli tutkimus- ja kehittämisrajojen (JOY)-hankkeessa todettiin, että asiakkaiden, erityisesti monialaista palveluja tarvitsevien, palveluiden osalta kustannustehokkuus nousee sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden toimiessa yhteistyössä. Muutoksissa johtajien on hyvä löytää integroiva eli yhteensovittava johtamistapa. (Hujala ym., 2020, s. 8.) Halme ym. (2010) ja Perälä ym. (2012) ovat määritelleet yhteensovittavaa johtamista, jossa toteutuu horisontaalinen ja vertikaalinen integraatio. Hallinnonrajat ylittävällä toiminnalla tavoitellaan päätöksien ja tavoitteiden vaikuttavuutta asiakkaan parhaaksi. Palveluprosessien toimivuutta ja palvelukokonaisuuksia voidaan kehittää yhteistoiminnalla, jossa ovat mukana julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat. (Määttä, 2012 s. 35.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa ajankohtaista tutkimusnäyttöä diakoniatyön kentältä diakoniatyöntekijöiden näkökulmasta. Diakoniabarometri kertoo työn arjesta, ilmiöistä, haasteista ja mahdollisuuksista. Lisäksi se luo näkökulmia tulevaisuuden työhön. Barometrin tavoitteena on tuottaa hyötyä diakoniatyön ammattilaisille, kirkon johdolle ja muille työntekijöille, kirkonalan asiantuntijoille sekä luottamushenkilöille. Barometritutkimus on diakoniatyöntekijöille työkalu viestintään ja vaikuttamiseen luottamushenkilöiden, johdon, yhteistyökumppaneiden ja median suuntaan. Päättäjät saavat julkaisusta konkreettista ja ajantasaista tietoa diakoniatyöstä päätöksenteon tueksi. Diakoniabarometri tuo välineitä työn kehittämiseen niin yksittäisille työntekijöille, työyhteisöille kuin kirkon hallinnolle. Se nostaa myös yhteiskunnalliseen keskusteluun kirkon diakoniatyötä.

Vuoden 2022 Diakoniabarometrissa on kolme erillistä tutkimusteemaa. Ensimmäisessä teemassa pureudutaan koronapandemian vaikutuksiin diakoniatyöhön. Toisessa teemassa tarkastellaan diakonista vapaaehtoistoimintaa. Kolmannessa teemassa selvitetään diakoniatyöntekijöiden tekemää verkostotyötä ja Sote-uudistuksen tuomien muutosten vaikutusta työhön ja asiakkaiden palveluihin.

Tarkoituksena koronapandemian ajan diakoniatyötä tutkiessa on tuoda näkyviin koronan tuomia muutoksia diakoniatyön arjessa. Jatkuvasti muuttuneet kokoon-tumisrajoitukset ovat värittäneet diakoniatyön arkea ja menetelmiä. Tämän osion tavoitteena on tuoda se näkyväksi. Tutkimuskysymyksinä ovat

1. Miltä diakoniatyön arki on näyttänyt koronan keskellä?
2. Onko korona tuonut jotain uutta diakoniatyöhön?

Vapaaehtoistoiminnan osion tarkoituksena on tutkia seurakuntalaisten ja muiden vapaaehtoistoiminnassa mukana olevien osallisuutta diakoniatyössä. Tarkoituksena on tutkia diakonisen vapaaehtoistoiminnan muotoja ja keitä siihen osallistuu. Näkökulmina ovat diakoniatyöntekijöiden rooli auttamistyön ja osallisuuden mahdollistajina, työntekijöiden kokemat kehittämistarpeet sekä vapaaehtoistoiminnan haasteet ja mahdollisuuden koronapandemian aikana. Tutkimusteemana

vapaaehtoisten rooli diakoniatyön toteuttamisessa laittaa pohtimaan työyhteisön toimintakulttuuria ja tekee näkyväksi tässä ajassa toteutuvaa diakonista vapaaehtoistoimintaa. Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Mitä on diakonian piirissä tapahtuva vapaaehtoistoiminta?
2. Miten korona vaikutti vapaaehtoistoimintaan?
3. Millaista tukea vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen tarvitaan?

Sote-uudistus ja verkostotyö -osion tarkoituksena on tutkia ja kuvata Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöiden käsityksiä verkostoyhteistyöstä paikallistasolla eri toimijoiden kanssa sekä erityisesti sosiaali-, terveysalan – ja pelastustoimen ammattilaisten kanssa. Tutkimuskysely toteutuu ajankohdantana, jolloin muutostyötä valmistellaan. Uudet hyvinvointialueet aloittavat toimintansa 1.1.2023. Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Minkälaista verkostoyhteistyötä diakoniatyöntekijät tekevät eri toimijoiden kanssa?
2. Mitä vaikutuksia diakoniatyöntekijät arvelevat sote-palvelujen muutosten tuovan asiakkaidensa saamiin palveluihin?
3. Millä tavalla diakoniatyöntekijät ovat olleet valmistelemassa sote- ja hyte-yhteistyötä?
4. Miten diakoniatyöntekijät kokevat työhönsä liittyvät muutokset?

4 TOTEUTUSPROSESSI

4.1 Tutkimusympäristö ja työelämäkumppanit

Tutkimus kohdennettiin Suomen evankelisluterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöille. Kirkon henkilöstötilaston (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, i.a.-a) mukaan diakoniatyöntekijöitä oli kyselyyn vastaamisen aikana noin 1320 henkilöä. Diakoniatyön toimintakulttuurit saattavat vaihdella eri seurakuntien välillä, vaikka työn ydin onkin sama kaikilla.

Työelämäkumppaneina tutkimuksessa toimivat Diakonian tutkimuksen seura, Diakoniatyöntekijöiden Liitto, Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Kirkkohallitus (Tutkimus ja koulutus, Diakonia ja yhteiskunta). Diakonia-ammattikorkeakoulu oli kolmatta kertaa toteuttamassa Diakoniabarometri-tutkimusta. Diakoniabarometrin ohjausryhmään kuuluivat opinnäytetyön ohjaajat Tiina Ikonen ja Sakari Kainulainen Diakonia-ammattikorkeakoulusta, Titi Gävert Kirkkohallituksesta, Esko Ryökäs Diakonian tutkimuksen seurausta, Veli-Matti Salminen Kirkon tutkimus ja koulutuksesta, Marko Pasma Diakoniatyöntekijöiden liitosta sekä Suvi-Maria Saarelainen Itä-Suomen yliopistosta. Ohjausryhmän jäsenten asiantuntemus ja heidän verkostonsa tukivat tutkimuksen toteutumista.

4.2 Tutkimusmenetelmät, aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät

4.2.1 Kvantitatiivinen tutkimus

Tutkimus oli luonteeltaan kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Diakoniabarometrissa tämä menetelmä tuli valmiiksi annettuna lähtökohtana tutkimuksen tekemiselle. Menetelmä soveltuu hyvin barometritutkimukseen, jossa tarkastellaan käsillä olevan tilanteen ilmiöitä ja muutoksia. Heikkilän (2014, s. 14–17, 120) mukaan kvantitatiivisesta tutkimuksesta käytetään myös nimitystä tilastollinen tutkimus. Tutkimusotteelle on tyypillistä ilmiön kuvaaminen numeerisen tiedon

pohjalta ja tuloksien havainnollistaminen kuvioiden ja taulukoiden avulla. Tutkimuksessa voidaan hyödyntää itse kerätyn tiedon ohella myös muiden keräämiä rekisteri- tai tilastotietoja. Suunnitelmallisen kyselytutkimuksen eli survey-tutkimuksen aineiston keräämisessä käytetään tutkimuslomaketta. Kyselytutkimuksen etuna on tehokkuus ja taloudellisuus, kun tutkimus suunnataan suurelle määrälle vastaajia. Internetkyselyssä tuloksia päästään käsittelemään nopeasti, sillä vastaukset tallentuvat suoraan datatiedostoiksi eikä erillistä tietojen syöttövaihetta tarvita. Dataa voidaan edelleen käsitellä tilasto-ohjelmalla. Aineiston kerääminen, käsittely ja analysointi ovat kvantitatiivisessa tutkimuksessa erillisiä vaiheita.

Tilastollisten menetelmien käyttö tutkimusten analysoinnissa alkoi yleistyä 1920-luvulla ja 1930-luvulta alkaen kyselylomaketta on alettu pitää aineistonkeruumenetelmänä. Kyselylomakkeen laatimisessa kysymysten eli mittarin operationalisoiminen lähtee teoriasta. Tutkijan on tutustuttava ensin aiempiin tutkimuksiin löytääkseen keskeiset käsitteet mittarin rakentamiseksi. (Valli, 2018a, s. 92–93.)

4.2.2 Aineistonkeruu

Aineistonkeruu toteutettiin sähköisellä Webropol-kyselylomakkeella. Sähköinen lomake on kohderyhmälle tuttu aiemmista barometreista ja tietokoneen ja sähköpostin käyttö on osa työtä. Näin ollen sähköiseen kyselyyn vastaamisen ei pitäisi olla ongelmallista. Ennen kyselylomakkeen laatimista tutustuttiin aiempien vuosien diakoniabarometreihin. Näin saatiin yleiskuvaa tutkimuksen toteuttamisesta ja käytetyistä kyselylomakkeista ja mittareista.

Kyselylomakkeen huolelliseen ennakkosuunnitteluun kannattaa varata aikaa, koska kysymyksiä ei enää jälkikäteen pysty muokkaamaan. Oleellista on pyrkiä yksiselitteisyyteen kysymysten muotoilussa, että kaikki vastaajat ymmärtävät kysymykset samoin kuin tutkija on tarkoittanut ja voivat löytää sopivan vastausvaihtoehdon mielipiteelleen. (Valli, 2018b, s. 261–262.)

Kyselylomake sisälsi pääosin strukturoituja eli suljettuja kysymyksiä. Kysymyksissä käytettiin esimerkiksi Likertin asteikkoa, jota käytetään yleisesti erilaisissa mielipideväittämissä. Kyselylomake laadittiin yhteistyössä ohjausryhmän kanssa. Kysymysmuotoja määrittivät jonkin verran edellisten vuosien diakoniabarometrikyselyt, sillä näin saatiin selkeämmin tapahtuvaa muutosta näkyviin. Kyselylomakkeen laatimisessa kiinnitettiin huomiota kysymysten yksiselitteisyyteen. Kyselylomake sisälsi strukturoitujen kysymysten ohella myös muutamia avoimia kysymyksiä. Kysely kartoitti diakoniatyön sisältöä, työssä tapahtuvia muutoksia ja diakoniatyöntekijöiden näkemystä työstään.

Kyselylomake sisälsi kaikkiaan 35 kysymystä. Kyselylomakkeen alussa oli 15 taustakysymystä, joilla selvitettiin muun muassa vastaajien ikää, koulutusta, sukupuolta ja työkokemusta. Taustakysymyksiin vastaaminen on nopeampaa ja niiden kautta tutkimusteemojen vaativimpiin kysymyksiin on helpompi jatkaa. Kyselylomaketta testattiin 20.–23.1.2022 tutkijoiden ja ohjausryhmän jäsenien verkostoissa pienelle määrälle diakonian ammattilaisia. Joitain muokkauksia tehtiin saadun palautteen pohjalta kysymysten ruotsinkielisiin sanamuotoihin. Ohjausryhmä oli arvioimassa ja antamassa palautetta kyselylomakkeesta ja sen testaamisesta.

Diakoniarkeaa ja sen muutoksia pyrittiin hahmottamaan edellisten kyselyiden työn arkea koskevien strukturoitujen kysymyspatteristojen kautta, joita käytettiin jo muun muassa vuosien 2018 ja 2020 diakoniabarometritutkimuksissa. Näin saatiin selvästi näkyviin muutoksia työmuodoissa ja esimerkiksi sähköisten välineiden käytöstä. Avoimella kysymyksellä ja muutamalla uudella strukturoidulla kysymyksellä saatiin tärkeää tietoa diakoniatyön erityismuodoista koronapandemian aikana.

Diakoniatyön vapaaehtoistoiminnan muotoja ja siihen osallistuvien ihmisten taustaa kysyttiin strukturoiduilla kysymyspatteristoilla. Koronan vaikutusta vapaaehtoistoimintaan tarkastelevia kysymyksiä sijoitettiin osaksi koronavaikutuksia kartoittavia kysymyspatteristoja. Avokysymyksellä kartoitettiin koronapandemian aikana mahdollisesti syntyneitä uusia vapaaehtoistehtäviä. Vuoden 2016 diakoniabarometrista otettiin kyselyyn mukaan samassa muodossa strukturoituja väittämiä yhteisö- ja vapaaehtoistoimintaan liittyen. Samaan patteristoon lisättiin

myös joitain uusia toimintakulttuuria kartoittavia kysymyksiä. Tässä kysymyksessä vastaajia pyydettiin tarkastelemaan vuotta 2021. Näin ajateltiin vuoden 2016 barometriin tuloksia verraten tulevan esiin koronan vaikutuksia vapaaehtoistoimintaan ja yhteisötyöhön. Diakoniatyöntekijöiden toiveita vapaaehtoistoinnin vahvistumiseksi työyhteisössä kartoitettiin kysymyksellä, jossa oli mahdollista valita valmiiksi annetuista vaihtoehdoista kolme tekijää.

Verkostoyhteistyötä, sote-palveluiden muutoksia ja muutosten kohtaamiseen liittyviä asioita kysyttiin strukturoiduilla kysymyspatteristoilla. Pohjana muutosten kohtaamiseen työssä käytettiin vuoden 2018 diakoniabarometrissä käytettyä strukturoitua kysymystä. Avoimella kysymyksellä kartoitettiin sitä, miten diakoniatyöntekijät ovat olleet mukana valmistelemassa sote-uudistusta sekä heidän näkemyksiään sen sujuvuudesta. Lisäksi osa koronapandemiaan liittyvistä avokysymyksen vastauksista liittyivät muun muassa muutosten kohtaamiseen työssä, joten niitä on hyödynnetty tässä osiossa.

Webropol-kyselylomake lähetettiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöille Diakoniatyöntekijöiden Liiton jäsenkirjeen mukana sekä Kirkkohallituksen postituslistan kautta tammikuussa 2022. Lisäksi kyselyä jaettiin Diakoniatyöntekijöiden Liiton ja Kirkon diakonia ja yhteiskunta -Facebook -sivuilla. Diakoniatyöntekijöiden Facebook -ryhmässä on noin 1350 jäsentä, ja kyselyä jaettiin sielläkin. Vastausaika kyselyyn oli 27.1.-27.2.2022. Muistutusviesti lähetettiin Diakoniatyöntekijöiden liiton ja Kirkkohallituksen toimesta 14.2.2022. Ensimmäiseen vastausajan määräpäivään mennessä vastauksia tuli 305 kappaletta. Kyselyn aukioloaika jatkettiin ja Jatkoaika tuotti vielä 50 vastausta lisää ja lopullinen vastausten määrä oli 355. Kyselyyn sai vastata suomeksi tai ruotsiksi, kysely käännettiin kirkkohallituksen toimesta ruotsin kielelle. Eniten vastaajia oli Mikkelin ja Lapuan hiippakunnista. Tutkijat kokivat vastaajamäärän vähäisenä, mutta ohjausryhmä katsoi sen olevan linjassa aikaisempien vuosien vastaajamääriin.

4.2.3 Strukturoitujen kysymysten analyysi

Aineistoa on tarpeen esikäsitellä ja tiivistää ennen tarkempaa analysointia ja samalla tutustua huolellisesti tutkimusaineistoon. Aineiston kuvailuun ja muuttujien jakaumien tarkasteluun soveltuvat muun muassa frekvenssitaulukot. Myös puuttuvat tiedot ja syöttövirheet tulevat ilmi aineiston kuvailussa. (Tähtinen ym., 2020, s. 91–92.)

Kyselyn sulkeuduttua aineistoon päästiin tutustumaan. Webropol-kyselystä oli mahdollista saada tulokset ulos eri ohjelmia tukevissa tiedostomuodoissa (Excel, PDF, SPSS). Aineisto siirrettiin alustavan tarkastelun jälkeen käsiteltäväksi SPSS-ohjelmaan. Samalla kun tutustuttiin aineistoon, tarkistettiin Sakari Kainulaisen johdolla huolellisesti mahdollisia puuttuvia vastauksia. Näitä oli vain vähän ja ne siivottiin pois aineistosta. Aineiston muuttujista tehtiin PSS:ssä frekvenssitaulukoita, jotka siirrettiin Excel-ohjelmaan pelkistettäväksi. Ylimääräinen tieto, jolla ei ollut tutkimuksen tuloksia julkaistessa merkitystä poistettiin taulukoista. Kysymysten muuttujat taulukoitiin yksitellen ja tiivistetty tieto yhdistettiin ja järjestettiin yleisyysjärjestykseen Excel-taulukoon. Taulukoissa muuttujat esitettiin prosentteina. Tutkimuskysymyksien ohjaamana aineistosta alkoi muodostua kokonaiskuvaa ja keskinäisiä yhteyksiä. Näiden yksiulotteisten frekvenssijakaumien ja prosenttiesityksien avulla alettiin kirjoittaa auki alustavia havaintoja aineistosta. Ohjausryhmä kommentoi hahmottuvia tuloksia ja toi esiin omia näkökulmiaan, mihin kannattaa kiinnittää huomiota ja mitä mahdollisesti ristiintaulukoita.

Ristiintaulukoinnilla voidaan selvittää kahden luokitellun muuttujan välistä yhteyttä. Sen pohjalta ei kuitenkaan voi tehdä päätelmiä syy-seuraussuhteista. Analyysimenetelmänä ristiintaulukointi on selkeä ja yksinkertainen ja soveltuu hyvin erilaisten asennemuuttujien taulukointiin. Se sopii monipuolisesti tutkimusongelmien käsittelyyn. Khiin neliö -testi, joka testaa riippuvuuden merkitsevyyttä soveltuu käytettäväksi ristiintaulukoinnin yhteydessä. (Heikkilä, 2014, s. 143; Tähtinen ym. 2020, s. 165–166.)

Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin ristiintaulukointia. Likert-asteikollisten kysymysten analyysin ristiintaulukointi soveltuu hyvin. Menetelmää on käytetty myös edeltävien vuosien barometritutkimuksissa, joten se on käyttökelpoiseksi havaittu perusmenetelmä tähän tarkoitukseen. Ennen ristiintaulukointia joitain muuttujia luokiteltiin uudelleen ja niistä muodostui recode-muuttujia. Aineistoa analysoitiin SPSS-ohjelmalla ristiintaulukoimalla taustamuuttujia ja tutkimusmuuttujia (selitettäviä muuttujia). Taustamuuttujana ristiintaulukoinnissa käytettiin muun muassa vastaajien hiippakuntaa. Ristiintaulukointia tehtiin aineistosta kokeillen ja tutkimuskysymyksiin vastauksia hakien. Aineistosta etsittiin tutkimuksen ja teoreettisen viitekehyksen kannalta oleellisia havaintoja.

Khiin neliö -testiä käytetään testaamaan riippuvatko kaksi kategorista muuttujaa toisistaan. Khiin neliö -testiä voidaan käyttää, jos tietyt edellytykset täyttyvät. Tällöin kaikkien frekvenssien on oltava suurempi kuin yksi ja odotetuista frekvensseistä korkeintaan 20 prosenttia saa olla pienempiä kuin 5. Muuttujaksi riittää nominaaliasteikon tasoinen muuttuja. (Nummenmaa ym., 2014 s. 197; Heikkilä, 2014, s. 201.) SPSS-ohjelmalla Khiin neliö -testi on helppo tehdä ristiintaulukoinnin yhteydessä. Tutkijoiden vastuulle jäi seurata ohjelman antamaa sig-arvoa, joka on havaittujen erojen tilastollista merkitsevyyttä mittaava tunnusluku. Erojen ollessa pieniä sig-arvo on suurempi kuin 0,05 ja tällöin erot voivat olla sattumanvaraisia. Vastaavasti erojen ollessa suuria sig-arvo on pienempi tai yhtä suuri kuin 0,05 ja ero on merkitsevä. Jos Khiin neliö -testin edellytykset eivät täyttyneet voitiin hylätä kyseessä oleva hypoteesi tai edelleen tehdä uudelleen luokituksia aineistosta.

Excelissä tehtiin vertailua edellisten vuosien diakoniabarometrikyselyiden tuloksiin ja osasta muodostettiin yhdistettyjä taulukoita. Taulukoista kävi ilmi, mitkä luvut ovat vuoden 2022 diakoniabarometrikyselystä ja mitkä aikaisempien vuosien kyselytuloksia. Aikaisempien vuosien kyselyanalyysien tulokset otettiin suoraan kyselyaineistoista, ei valmiista barometriraporteista. Excel-ohjelma oli työkaluna taulukkojen käsittelyssä ja taulukoiden käyttö raporttien luonnosvaiheissa oli toimivaa.

4.2.4 Avoimien kysymysten käsittely ja analyysi

Barometrikyselyssä oli yhteensä kolme avokysymystä, yksi avokysymys jokaista tutkimusteemaa kohden. Kyselylomakkeen osiossa, ”korona-ajan vaikutus diakoniatyön arkeen” oli avokysymys: Miten koronapandemia on näkynyt omassa työssäsi, yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa ja asiakkaittesi elämässä? Koronan vaikutuksia diakoniatyöhön tutkinut Meri Kalanti kävi kysymykseen tulleet 312 avovastausta läpi. Näiden vastausten sisältö oli niin laaja, että hän päätyi poimaan sieltä hyvin kuvailtuja vastauksia, jotka liittyivät strukturoitujen kysymysten tuomiin tuloksiin. Näin saatiin diakoniatyöntekijöiden ääntä suorina lainauksina tukemaan strukturoituja kysymyksiä ja viemään eteenpäin barometrin tekstiä. Suorien lainauksien jälkeen kirjattiin näkyviin hiippakunta, josta työntekijä on vastannut. Törrönen (2002, s. 43) kuvaa siteeratun aineiston tehtävää tärkeäksi. Suorat otteet aineistosta tuovat esiin erilaisia perspektiivejä sekä mahdollistavat lukijalle tutkittavien kokemusmaailman avautumisen ja oman arvioinnin tekemisen tutkittavasta kohteesta.

Edellä kerrottuun koronapandemian vaikutuksia tutkineeseen avokysymykseen 21 vastaajaa oli nostanut esiin vapaaehtoistoiminnan kokemat haasteet. Vapaaehtoistoimintaa tutkinut Maija Hietaniemi seuloi aineistosta nämä vastaukset, joista osaa käytettiin suorina lainauksina barometrissa. Vastauksista löytyi arvokkaita näkökulmia koronan vaikutuksista vapaaehtoistoimintaan ja niiden sisältö sanoitettiin mukaan artikkeliin. Näitä vastauksia ei kuitenkaan järjestelmällisesti analysoitu. Sirkku Hammarén poimi samasta aineistosta verkostotyöhön liittyviä vastauksia. Näissä vastauksissa palveluohjauksen tarpeen lisääntyminen korostui.

Sisällönanalyysin avulla aineisto järjestetään ja tiivistetään, mutta aineiston sisältämä tieto halutaan säilyttää. Tavoitteena on aineiston selkeyttäminen, että tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä voidaan tehdä johtopäätöksiä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistoa pelkistetään, ryhmitellään ja abstrahoidaan, luodaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122.)

Tutkimuksen kahta muuta avokysymystä, jotka liittyivät vapaaehtoistoiminnan ja verkostotyön teemoihin, analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen. Analyysiä tehtiin ja käsitteitä muodostettiin aineistosta käsin. Vastauksista etsittiin samankaltaisuuksia ja toistuvia asioita, joita ryhmiteltiin värein koodaamalla sekä laskettiin teemojen esiintymistä. Syntyneistä teemoista muodostettiin luokkia. Luokittelun jälkeen tutkijat, Maija Hietaniemi ja Sirkku Hammarén, kirjoittivat omien avokysymystensä analyysin tuloksista auki yhteenvetoluvun. Tuomi & Sarajärvi (2018, s. 127) kuvaavat sisällönanalyysin abstrahointia prosessina, jonka aikana tutkija muodostaa käsitteitä ja rakentaa niiden avulla oman kuvauksen tutkimuskohteesta. Johtopäätöksissään tutkija pyrkii tutkittavien näkökulman ymmärtämiseen, miten he kokevat asiat ja mitä ne heille merkitsevät.

Vapaaehtoistoiminnan osion avokysymyksenä oli: Minkälaisia uusia vapaaehtoistehtäviä on syntynyt korona-aikana? Kysymyksessä oli jatkolause, jolla kehoitettiin jättämään vastaamatta, jos uusia tehtäviä ei ole syntynyt. Kysymykseen tuli 128 vastausta, mikä oli alle kolmasosa barometrikyselyn vastanneiden määrästä. Aineiston ryhmittelyn jälkeen muodostui yhdeksän luokkaa. Verkostotyön osion avokysymyksenä oli: Millä tavalla olet ollut valmistelemassa sote- ja hyte-yhteistyötä? Millaisia ajatuksia sinulla on sote-uudistuksesta? Kysymykseen tuli 196 vastausta, mikä oli yli puolet barometrikyselyyn vastanneiden määrästä. Analyysin tuloksena vastauksien aineistosta muodostui kahdeksan luokkaa.

4.3 Toteuttamisaikataulu ja keskinäinen työnjako

Opinnäytetyön prosessi käynnistyi heti opiskelijatutkijoiden YAMK-opintojen alkaessa. Opiskelijoille järjestettiin infotilaisuus 18.8.2021 opinnäytetöiden tekemiseen tarjolla olevista hankkeista ja aihepiireistä. Diakoniabarometrin toteuttamiseen haettiin neljästä kuuteen opiskelijaa. Aiheesta kiinnostuneet neljä opiskelijaa rekrytoitiin mukaan Diakoniabarometrin tutkimustiimiin, jossa opinnäytetyön ohjaajina toimivat Tiina Ikonen ja Sakari Kainulainen. Diakoniabarometrin ensimmäinen opinnäytetyöseminaari oli 9.9.2021. Aloitustapaamisessa tutustuttiin ja käytiin läpi opinnäytetyön tekemistä, syksyn aikatauluja, prosessin kulkua ja alustavia ajatuksia opiskelijoita kiinnostavista aiheista. Lokakuun seminaarissa

tutkijat esittelivät ideapaperinsa ja tutkimussuunnitelmien tekeminen käynnistyi. Seminaarityöskentelyissä oli kaksi yhteistä koulutusta Kasvatuksen barometrin opiskelijatutkijoiden kanssa. Koulutusten aiheina olivat kyselytutkimuksen tekeminen ja Webropo-ohjelman käyttö. Marras- ja joulukuun seminaareissa työstettiin kyselylomaketta ja opiskelijoiden opinnäytetyön suunnitelmat saivat lopullisen muotonsa.

Opinnäytetyöseminaarien rinnalla barometritutkimusta tuki ja seurasi koko prosessin ajan luvussa 4.1 esitelty ohjausryhmä. Ohjausryhmä oli kokoontunut ensimmäisen kerran toukokuussa 2021 keskustelemaan barometritutkimuksen toteutuksesta ja alustavista teemoista. Syyskuusta eteenpäin opiskelijat olivat mukana ohjausryhmän kokouksissa, ensimmäinen yhteinen kokoontuminen oli 20.9.2021. Ohjausryhmällä oli vahva rooli teemojen etsimisessä ja täsmentymisessä sekä kyselylomakkeen kommentoinnissa. Opiskelijoiden omia kiinnostuksen kohteita kuunneltiin aiheiden valinnassa. Ohjausryhmä kokoontui yhdessä tutkijoiden kanssa neljä kertaa syksyn 2021 aikana. Tutkijoista Maija Hietaniemi luonnosteli kyselyyn saatekirjeen, jota täsmennettiin ohjausryhmän kokouksessa 14.12. Samassa kokouksessa saatiin myös kyselylomakkeeseen ohjausryhmältä viimeiset muutosehdotukset. Tämän jälkeen tutkijoista Meri Kalanti alkoi työstämään kyselylomaketta sähköiseen muotoon. Hän kantoi vastuun Webropol-ohjelman käytöstä. Kyselylomake lähti käännettäväksi ruotsiksi joulukuussa 2021.

Tammikuun alussa 2022 yksi opiskelijatutkijoista jäi pois tutkimustiimistä henkilökohtaisista syistä. Hänen tutkimuskysymyksensä, liittyen kutsumukseen, naisen asemaan ja tasa-arvon toteutumiseen seurakunnassa, jäivät pois barometrista. Näiden kysymysten tilalle kyselylomakkeen loppuun tuli muiden tutkimusten tarpeisiin muutama kysymys, jotka koskivat työntekijöiden osaamisen hyödyntämistä seurakunnassa, jumalanpalveluselämää, vihkimystä ja kutsumusta sekä häirintää työyhteisössä. Näitä kysymyksiä ei käsitelty diakoniabarometrissa.

Yhden tutkijan poisjäämisen seurauksena vuosi 2022 käynnistyi pienemmillä resursseilla, kolme tutkijaa jatkoi tutkimuksen tekoa. Sekä opinnäytetyöseminareja että ohjausryhmän kokouksia oli kevätkaudella viisi. Ohjausryhmän kokouksessa 12.1.2022 kyselylomakkeet ja saatekirje suomeksi ja ruotsiksi olivat pieniä

tarkennuksia vaille valmiita. Meri Kalanti syötti tammikuun aikana ruotsinkielisen käännöksen Webropol-kyselyohjelmaan Excel-tiedoston kautta, kirjoittaen Excel-tiedostoon suomenkielisen kyselyn rinnalle ruotsinnoksen.

Kyselylomake lähti levitykseen tammikuun lopussa. Kysely oli auki 27.1.-27.2.2022. Kyselyn alustavia tuloksia päästiin tarkastelemaan heti kyselyn sulkeuduttua Webropolin omassa ohjelmassa. Alustavia tuloksia esiteltiin ohjausryhmälle 17.3. Opiskelijatutkijat hankkivat lisenssin SPSS-tilasto-ohjelmaan ja aineiston esikäsittely aloitettiin maaliskuussa 2022. Tutkijat saivat Sakari Kainulaiselta menetelmäopetusta SPSS-ohjelman ja Excelin käyttöön neljässä erillisessä seminaarissa maaliskuun huhtikuun aikana. Hän toimi tukihenkilönä ohjelmien käytössä koko tutkimuksen ajan. Tutkimusartikkelien rakenne hahmottui maaliskuun aikana. Huhti-toukokuussa aineistoa analysoitiin ja vietiin SPSS-ohjelmasta saatuja jakaumia ja taulukoita edelleen Excel-ohjelmaan työstettäväksi. Analyysin edetessä aloitettiin tulosten auki kirjoittaminen tehdyistä taulukoista sekä tutkimusartikkelien kirjoittaminen. Huhtikuun ohjausryhmän kokouksessa 28.4. esiteltiin ensimmäiset luonnokset artikkeleista ja toukokuun kokouksessa 16.5. edelleen valmiimpaa tekstiä. Toukokuussa ohjausryhmä päätti barometrin nimeksi tulevan ”Muuttuva ja muuttava diakonia”. Nimi nousi barometrasta esiin tulevista muutosvirtauksista ja niihin reagoimisesta ja toisaalta muutokseen pyrkimisestä, aktiivisesta muuttamisesta.

Kukin tutkija työskenteli kevään aikana oman aihealueensa parissa kuitenkin keskenään yhteistyötä tehden, sillä kysymykset ja teemat osin täydensivät ja selittivät toisiaan. Sakari Kainulainen tuli toiseksi asiantuntijakirjoittajaksi mukaan laajan tutkimusaineiston sisältämään verkostotyö ja sote-uudistus-teemaan. Hänellä oli myös alusta lähtien henkilökohtainen kiinnostus tätä teemaa kohtaan. Tiina Ikonen antoi tutkijoille tukea etenkin kielellisissä ja tutkimuksen julkaisemiseen liittyvissä asioissa. Ohjausryhmä tuki tulosten tulkinnassa ja artikkelien rakentamisessa. Ohjausryhmän jäsenet kirjoittivat barometriin esipuheen ja yhteenvetoluvun. Ohjausryhmän kokouksessa 30.5. sovittiin, että kirjoittajat eivät kirjoita barometriin erillistä ”Tulosten tiivistelmä” -lukua.

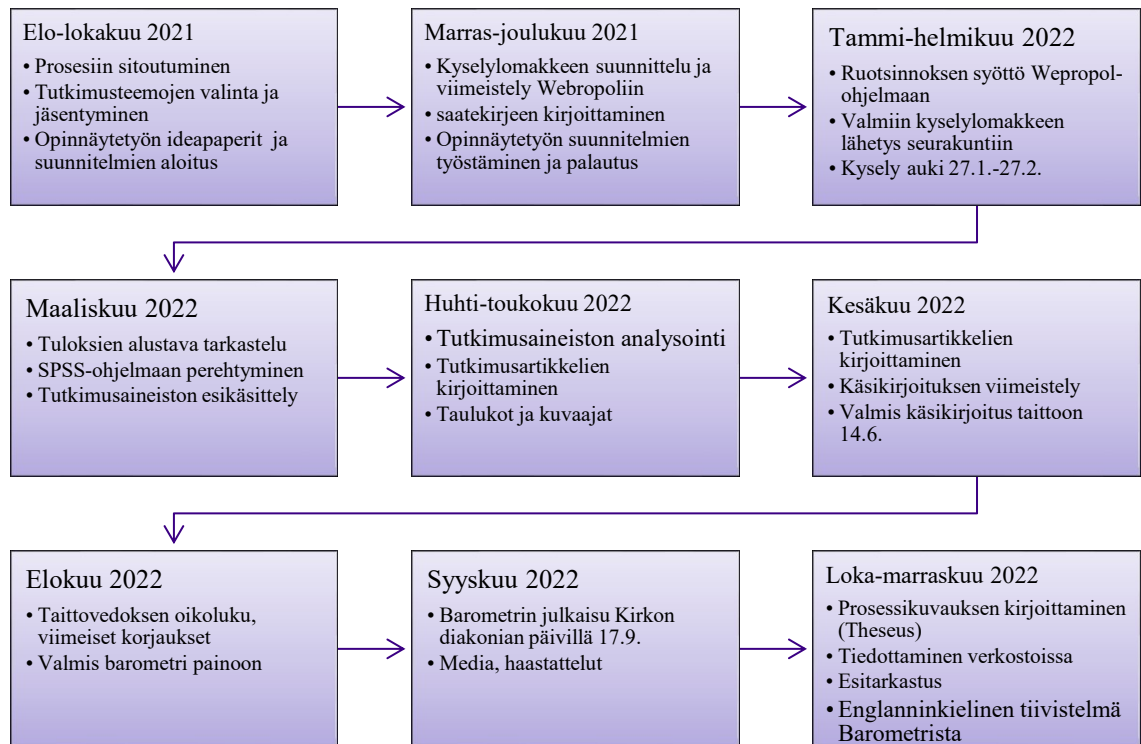
Kirjoittamisen loppuvaiheessa ohjausryhmästä tuli jokaiselle tutkijalle nimetty henkilö taustatueksi tekstin saattamisessa viimeistelyyn, taittoon lähetettävään muotoonsa. Barometrin ensimmäisen luvun, jossa käsiteltiin barometrin taustaa ja toteutusta, kirjoittivat tutkijaopiskelijat yhteistyössä. Meri Kalannille luontevaa on ollut teknisten ohjelmien käyttöönotto, joten hän vastasi myös ensimmäisen luvun taulukoiden tekemisestä. Ne analysoitiin ja kirjoitettiin auki kuitenkin yhteistyössä kolmen tutkijan voimin. Jokainen tutkija rakensi ja analysoi oman osionsa vastausmateriaalit ja taulukot. Kirkkohallituksen julkaisujen lähdemerkinnät eroavat Diakonia-ammattikorkeakoulun lähdemerkintäohjeista. Tutkijat saivat ohjeet käyttöönsä toukokuun lopussa ja ne otettiin haltuun artikkelin kirjoittamisen loppuvaiheessa.

Tutkimusartikkelien tekstien tuli olla valmiina 14.6.2022 mennessä, jolloin ne lähetettiin taittoon. Kesäkuun lopun aikana tuli vielä kirkkohallituksen Satu Ikoselta kysymyksiä teksteihin ja taulukoihin liittyen. Sirkku Hammarén vastasi pikkutarkkojen viimeistelyjen muodoista yhteisten tekstien osalta. Veli-Matti Salminen Kirkon tutkimuksesta ja koulutuksesta vastasi tutkijoiden tekemien taulukoiden muuntamisesta painettaviksi kuvioiksi ja taulukoiksi julkaisuun. Tutkijat laittoivat sähköpostitse omat toiveensa ja ohjeensa, missä muodossa haluaisivat kuvajien tulevan. Kesäkuussa tehtiin ohjeiden mukaan taulukoihin ja kuvioihin ALT-tekstit saavutettavuuden vuoksi. Kesäkuussa allekirjoitettiin myös julkaisusopimukset Kirkkohallituksen kanssa. Kesäkuun loppuun mennessä kaikki muutokset oli tehty ja Diakoniabarometri 2022 lähti taittoon.

Barometrasta saatiin 1.8.2022 taittoversio, jonka tarkkaan oikolukemisprosessiin osallistuivat tutkijaopiskelijat ja ohjausryhmän jäsenet. Kaikki taulukot tarkastettiin ja tekstit oikoluettiin vielä kerran. Tässä vaiheessa tehtiin viimeiset korjaukset ja hiomiset teksteihin. Sitten tutkimus lähetettiin painoon. Valmis Diakoniabarometri tuli painosta elokuun lopussa 2022. Julkistamisprosessin jälkeen kirjoitettiin prosessikuvaus kyselytutkimuksen vaiheista. Raportin koostaminen, opinnäytetyön suunnitelmiin ja prosessiin aikana tehtyihin muistiinpanoihin peilaten, aloitettiin syyskuussa 2022 ja se valmistui marraskuussa 2022. Tämän prosessikuvausrungon jäsenyyksestä, yhteiskirjoittamisesta tuotettujen tekstien täydennyksestä sekä lopullisen raportin muokkaamisesta ja tekstin stilisoinnista

vastasi tutkijoista Maija Hietaniemi. Tämä oli yhdessä kirjoittamisen ja koko barometritutkimuksen prosessissa keskinäisessä työnjaossa sovittu rooli. Kukin tutkija kirjoitti prosessikuvaukseen omaa tutkimusosiotaan koskevat luvut itsenäisesti ja kaikille yhteisiä lukuja kirjoitettiin ja pohdittiin yhdessä. Marraskuun lopussa tutkijoista Maija Hietaniemi ja Meri Kalanti kirjoittivat omista artikkeleistaan erillisen suomenkielisen tiivistelmän julkaisun englanninkielistä käännöstä varten. Ohjausryhmästä Titi Gävert otti julkaisun englanninkielisen tiivistelmän koostamisesta päävastuun. Englanninkielisen tiivistelmän tekoon osallistuminen ei kuulunut enää opinnäytetyön pakollisiin kuvioihin, vaan tutkijat osallistuivat siihen vapaaehtoisesti.

Prosessin aikana tutkijat kommentoivat toinen toistensa töitä, toivat esiin omia näkemyksiään ja auttoivat tarvittaessa toisiaan eteen tulleissa ongelmanratkaisuja ja valintatilanteissa. Yhteistä pohdintaa, kirjoittamista ja valintoja tehtiin opinnäytetyöseminaarien ja ohjausryhmän kokousten lisäksi tutkijoiden välisissä lukuisissa Teams-palavereissa, WhatsApp-ryhmäviesteissä, sähköpostitse ja puhelimitse. Kasvokkain tapaamiset jäivät vähiin, koska opinnäytetyöseminaarit ja ohjausryhmän kokoukset toteutuivat verkossa. Opinnäytetyön julkaisemiseen liittyen tutkijat tapasivat kerran Tampereella ja julkistamisseminaarissa Helsingissä.

Kuvio 1. Prosessikuvaus opinnäytetyön toteuttamisaikataulusta

4.4 Opinnäytetyön julkistaminen

Elokuussa 2022 tutkijoilla oli yksi tapaaminen ohjausryhmän kanssa, jossa käytiin läpi julkaisuun liittyviä asioita. Diakoniabarometri 2022 julkaistiin Kirkon diakonian päivillä 17.9. Tutkijat valmistivat julkaisutilaisuutta varten etukäteen yhteisen Powerpoint -tiedoston, joka tallennettiin sovitusyhteiseen Onedrive-kansioon muiden diakoniapäivien luennoitsijoiden kanssa. Esitykseen valmistauduttiin aikatauluttamalla ja pohtien jouhevasti puheenvuorojen vaihdot eri tutkijoiden osalta. Tätä helpotti se, että osin jokaisen tutkimus sivusi toisen aihealuetta, joten näiden yhteisten pintojen kautta tapahtui sujuvasti puhujan vaihto esitystilanteessa ikään kuin keskustellen. Esityksen lopuksi Titi Gävert käytti kokoavan puheenvuoron, ”Suuntia tulevaan Diakoniabarometri 2022 raportin inspiroimana”. Tämä puheenvuoro on julkaistu Diakonia Plus-sivustolla ja linkki siihen on barometrasta julkaisujen uutisten ja artikkelien koonnissa liitteessä 3. Diakoniabarometri 2022 on

luettavissa verkkojulkaisuna Kirkon julkaisut -sivuilta. Linkki julkaisuun on tämän raportin liitteenä (liite 1).

Ennen julkistamista tutkijat laativat yhdessä mediatiedotteen (liite 2), jonka Kirkkohallitus viimeisteli lopulliseen muotoonsa. Tiedote lähetettiin mediataloille embargona niin, että tulokset ja mahdolliset jutut oli julkaistavissa torstaina 15.9. klo 8.00. Mediatiedotteesta kiinnostuikin osa medioista, ja vastasimme muun muassa Yle Lahden ja Kirkko ja kaupunki -lehden haastattelupyyntöihin. Lisäksi ainakin Kotimaa -lehti oli laatinut lehteensä jutun diakoniabarometrasta. Nämä kaikki ilmestyivät torstaina 15.9. Myös Seurakuntalainen -lehti ja Diakonia-ammattikorkeakoulu tekivät artikkelit tuoreesta Diakoniabarometrasta. Tutkijat laativat yhdessä artikkelin myös Dino-lehteen. Näiden lisäksi myöhemmin ainakin Kirkonseutu teki kaksi juttua digilehteensä. Koonti barometrasta julkaisuista uutisista ja artikkeleista on liitteenä (liite 3), itse kirjoittamamme artikkeli Dino-lehdessä on mukana tässä koonnissa.

Lisäksi työn alla on myöhemmin ilmestyvä englanninkielinen lyhennelmä diakoniabarometrasta. Dialogi-verkkomediaan sekä Diakonian tutkimus -aikakauskirjaan on suunnitteilla tutkijoiden kirjoittama artikkeli. Diakonian tutkimuksen päivään on tulossa työpaja Korona-teemaan liittyen ja Meri Kalantilta on pyydetty alustusta siihen.

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Diakonia koronapandemian aikana

5.1.1 Keskeiset tulokset ja niiden tarkastelu

Tulosten mukaan koronapandemian aika osoitti sen, miten nopeasti diakonia muuttuu muuttuviin tilanteisiin. Lähes jokainen kyselyyn vastannut diakoniatyöntekijä oli ottanut uusia työtapoja käyttöönsä. Uutena on tullut koronarajoitusten myötä myös etätyö, joka on pitänyt sisällään hyvin paljon uusia sähköisiä ohjelmia ja työkaluja. Etätyö on koettu diakoniatyössä sekä työn kuormittavuutta lisäävänä asiana että sitä helpottavana asiana. Etätyön myötä siirtymät paikasta toiseen ovat jääneet vähemmälle, joten aikaa on ollut enemmän työhön käytettävänä. Samanaikaisesti työn rajaaminen kotona on ollut haastavampaa etenkin, kun työn määrä on lisääntynyt koronan myötä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että koronapandemian aikainen diakoniatyö on vaatinut paljon epävarmuuden sietämistä, jatkuvaa mukautumista vaihteleviin rajoituksiin sekä kekseliäisyyttä, jotta apua tarvitsevia ihmisiä on voitu tavoittaa uusilla tavoilla. Diakoniatyötä koronapandemian aikana on leimannut myös huoli omasta ja asiakkaiden terveydestä. Korona-aika on vaikuttanut myös diakoniatyöntekijöiden jaksamiseen, vastanneista joka kuudes arvioi, että voimavarat muutosten kohtaamiseen ovat vähissä.

Tulokset diakoniatyöntekijöiden kokemuksista työmäärän lisääntymisestä ja työn kuormittavuuden kasvusta ovat tärkeitä viestejä kirkon luottamushenkilöille ja johtajille. Ylimääräistä kuormitusta varmasti jaksaa jokainen hetkittäin, mutta jos se alkaa olemaan enemmänkin normi kuin poikkeus, alkaa se näkymään työhyvinvoinnissa, kuten Tervo-Niemelän ym. tutkimuksessa jo nähtiin. Mikä on kirkon rooli heikoimmassa asemassa olevien auttamisessa ja kuinka tärkeäksi työmuodoksi se kirkossa arvotetaan? Tämä barometritutkimus on osaltaan antamassa hyvää tietoa siitä, mitä diakoniatyössä tapahtuu ja miten työntekijät kaiken työn keskellä jaksavat. Yksi tärkeä kysymys työn kehittämisen osalta on se, onko

resursseja työkuormaan ja työn kuormittavuuteen nähden sopivasti vai pitäisikö työhyvinvointia saada jotenkin parannettua?

Tutkimuksen mukaan voidaan todeta se, että koronapandemia on lisännyt huono-osaisuutta ja ylisukupolvisuuden kasautumista. Vuoden 2020 diakoniabarometriin verrattuna havaittiin lisääntymistä toisen tai kolmannen polven diakonian tai sosiaalitoimen asiakkaiden tapaamisissa. Lisäksi on tavattu aikaisempaa enemmän heitä, jotka sopivat yli viiteen huono-osaisuuden ryhmään. Korona-aika on tuonut myös uusia asiakasryhmiä, kun monet ovat olleet lomautettuina tai jääneet työttömäksi.

Diakoniabarometri 2022 mukaan viisi yleisintä asiakasryhmää oli pysynyt samoina kuin vuoden 2020 diakoniabarometrissa. Eniten oli kohdattu mielenterveyden ongelmista kärsiviä, fyysisesti sairaita, säännöllisesti toimeentulotukea saavia, toistuvasti ruoka-avun tarpeessa olevia sekä pitkäaikaistyöttömiä (yli 6 kk työttömänä). Tutkimuksessa havaittiin myös, että kaikki eivät osanneet tai pystyneet käyttämään sähköisiä palveluita ja myös se on näkynyt koronapandemian aikana diakoniatyössä, jolloin 74 prosenttia vastaajista on kohdannut vähintään kerran kuukaudessa heitä, jotka eivät sähköisiä palveluita osaa käyttää.

Koronapandemian aikana asiakastyötä puhelimesta on tehnyt paljon tai melko paljon 91 prosenttia kyselyyn vastanneista. Digiloikka on ollut suuri, sillä vuoden 2018 kyselyssä ei edes osattu kysyä vielä Teamsin käytöstä, kyselyn tekohetkellä sitä käytti työssään säännöllisesti 76 prosenttia vastaajista. Eniten korona-aika on rajoittanut erilaisia ryhmätoimintoja ja tapahtumia, vapaaehtoistyötä sekä asiakkaiden elämää yleensä. Taloudellisen avustamisen ja ruoka-avustamisen määrät ovat kasvaneet vuodesta 2020 koronan ensimmäisen vuoden aikana. Diakoniatyöntekijät kokivat myös epätasaista työnjakoa koronapandemian aikana seurakunnan sisällä.

Etätyösuositus ja poikkeusolot ovat olleet olennaisia tekijöitä diakoniatyössä tehtyyn digiloikkaan. Koronapandemian leviämistä on pyritty hillitsemään välttämällä kasvokkain tapaamisia, jolloin on ollut pakkokin ottaa käyttöön vaihtoehtoisia tapoja ja välineitä tehdä diakoniatyötä, sillä avun tarve ei ainakaan vähentynyt.

Digivälineiden avulla diakoniatyöntekijät pystyivät kohtamaan avun tarvitsijoita, vaikka fyysistä etäisyyttä täytyi pitää ja kirkkojenkin ovet suljettiin. Diakoniatyöntekijöiden ammatillinen osaaminen on näkynyt nopeana muuntautumiskykynä koronapandemian vaihtelevissa olosuhteissa. Työtavat muuttuivat koronan aikana välillä paljon ja pakosti, mutta työn ydin säilyi ja kohtaamisten sisältö pysyi samana.

5.1.2 Tulosten merkitys työelämän kehittämiseksi ja jatkotutkimusaiheet

Koronapandemia on osoittanut jälleen kerran sen, miten ketterästi diakoniatyö mukautuu vallitseviin olosuhteisiin. Ammatillinen lähimmäisenrakkauteen pohjautuva työ on erittäin tarpeellinen toiminta etenkin kriisien aikana. Diakonian rooli ihmisten tavoittamisessa, etenkin karanteenissa olevien ikäihmisten osalta, on ollut suuri. Diakoniabarometrin tulokset osoittavat, että diakoniatyöntekijät ovat ottaneet runsaasti sähköisiä ohjelmia ja toimintatapoja käyttöön, mutta tästä huolimatta kasvokkain kohtaaminen on säilynyt tärkeänä osana diakoniatyötä. Tutkimustuloksissa nousi erityisesti esille se, että ylisukupolvisuus kasvaa ja huonosuaisuus kasautuu yhä enemmän. Nyt jo on nähtävissä esimerkiksi nuorten mielenterveysongelmien määrän kasvu, kuinka paljon se tulee näkymään diakoniatyössä tulevaisuudessa, jää nähtäväksi.

Koronapandemia kasvatti diakoniatyöntekijöiden työmäärää, mutta resursseja ei ole lisätty tai ilmeisesti ei olla myöskään tietoisesti lisäämässä. Tämän tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittavat, että diakoniatyön merkitys yhteiskunnassa on suuri ja diakoniatyö on merkittävä yhteistyötaho eri toimijoiden kanssa.

Tutkimuksessa havaittiin, että on sellaisiakin työntekijöitä, joilta esimies ei ole kertaakaan kysynyt koronan aikana, että kuinka he työssään jaksavat. Toinen huolta herättävä asia oli korona-ajan vaikutus diakoniatyöntekijöiden jaksamiseen työssä ja voimavaroihin kohdata muutoksia. Lisäksi osa diakoniatyöntekijöistä oli kokenut eriarvoisuutta ja epäreilua työn jakautumisen osalta seurakunnan sisällä. Tämä saattaa vaikuttaa tulevaisuudessa diakoniatyöhön ja diakoniatyöntekijöiden motivaatioon sekä jaksamiseen. Koronakriisi on yhä

käynnissä eivätkä sen seuraukset ole kokonaan vielä näkyvissä. Koronan aikana syntynyt sosiaalinen velka on vasta tulossa maksuun ja se, miten diakoniatyö pystyy siihen vastaamaan, on vasta tulevaisuuden haasteena edessä. Pohdinnan arvoista on myös se, miten eettistä on seurakunnan sisäinen epätasainen työnjako koronakriisin aikana.

Yhteiskunnassamme on diakonian lisäksi paljon toimivia rakenteita heikoimmassa asemassa olevien tukemista varten, mutta tulevaisuudessa olisi varmasti vielä nykyistä tärkeämpää saada kohdennettua etsivää työtä ja sen resursseja heidän osakseen, jotka ovat vasta vaarassa syrjäytyä. Ennalta ehkäisevän työn kautta voidaan ehkäistä tulevaisuuden kasautuvaa huono-osaisuutta, mutta miten löytää eniten avun tarpeessa olevat ja kohdentaa vähenevät resurssit oikein? Ajattelen, että olisi tärkeää tietää ja tiedostaa jo tehtävä työ ja saada eri toimijoita saman katon alle toimimaan, ei niin että kaikki tekisivät samaa vaan niin, että jokaisen toimijan erityisosaaminen olisi saatavilla helposti. Moniammatillinen yhteistyö voisi olla hyvin toimiva vastaus moniongelmaisten ihmisten kohtaamiseen ja auttamiseen.

Tutkimuksessa havaittiin myös, että lähes kaikkien diakoniatyöntekijöiden mielestä yhteiskunnallista vaikuttamista tulisi tehdä, mutta juurikaan kukaan ei sitä tee. Mistä tämä ristiriitaisuus johtuu, onko syynä se, että odottaa jonkun muun sitä tekevän vai kokevatko diakoniatyöntekijät omat tiedot ja taidot yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen riittämättömiksi? Vai onko syynä se, että työaika tai voimavarat eivät enää tähän riitä? Tätä aihetta olisi todella mielenkiintoista tutkia lisää tulevaisuudessa ja löytää keinoja siihen, että yhteiskunnallinen vaikuttaminen olisi yleistä diakoniatyöntekijöiden keskuudessa.

Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia, miten pysyviksi erilaiset sähköiset työvälineet ja työtavat ovat diakoniassa jääneet. Sen lisäksi olisi tarpeellista tutkia, miten paljon lisäkuormaa on tuonut uusien kriisien nopeampainen tuleminen, esimerkkeinä Ukrainan sota ja energiakriisin tuoma hintojen nousu. Kuinka diakoniatyöntekijät ovat jaksaneet siirtyä kriisistä kriisiin, ja mikä on tukenut heidän työssäjaksamistaan ja minkälaista tukea he toivoisivat saavansa? Diakoniassa on resursseja vähennetty, mutta onko työtä vähennetty vai yritetäänkö

vähemmällä resursseilla tehdä sama työmäärä? Mitä on jätetty pois, miten on valittu ne työmuodot, joita on tietoisesti vähennetty? Ja miten eettisiä nämä valinnat ovat? Kuka valitsee sen, ketä autetaan ja ketä ei? Ohjaako diakoniatyötä työntekijän omat kiinnostuksen kohteet vai diakoniatyötä johtavan henkilön tai neuvostojen kiinnostuksen kohteet?

5.2 Vapaaehtoistoiminta tavoittaa ja mukautuu

5.2.1 Keskeiset tulokset ja niiden tarkastelu

Kyselyssä oli tavoitteena saada yleiskuvaa siitä, millaisissa tehtävissä vapaaehtoiset ovat mukana toimijoina. Kysymyksenasettelulla vastaajia pyydettiin arvioimaan viime vuosien tilannetta siitä, missä määrin vapaaehtoisia on toiminut valmiiksi annettujen vastausvaihtoehtojen mukaisissa tehtävissä. Kysymyksessä haluttiin kohdentaa vastaajien ajatuksia myös aikaan ennen koronaa. Barometrin tuloksien mukaan vapaaehtoisia on toiminut eniten konkreettisessa avustavassa toiminnassa, kuten vähävaraisten ruokajakeluissa ja diakoniaruokailuissa, vapaaehtoistehtävissä käsillä tehden, yhteisvastuukeräjinä ja taloudellisen tai konkreettisen avun lahjoittajina sekä jumalanpalvelustehtävissä. Ystävätoiminnan tai asiointiavun tehtävät kodeissa tai laitoksissa ovat olleet myös suosittuja. Tilaisuuksien ja hartaushetkien toteuttajina tai avoimien kohtaamispaikkojen vastuhenkilöinä on ollut vapaaehtoisia kohtuullinen määrä. Vapaaehtoisia on toiminut kyselyn mukaan myös monissa muissa auttamistehtävissä, mutta niihin osallistuminen on ollut edellä mainittuja tehtäviä vähäisempää.

Diakoniatyön vapaaehtoistoiminta on tulosten mukaan monimuotoista. Useita tapoja liittyä vapaaehtoiseen auttamiseen on diakoniatyössä olemassa. Myös erilaiselle osaamiselle on annettu tilaa muun muassa kokemusasiantuntija- ja saat-tohoitovapaaehtoistehtävissä. Tietyt vapaaehtoistehtävät eivät ole luonteeltaan suuria joukkoja liikkeelle saavia, mutta jokainen tehtävä itsessään on merkityksellinen. Pirjo Paloviita (2020, s.33) tutki vuoden 2020 Diakoniabarometrissa ruoka-apua ja vapaaehtoiset olivat tuolloin toteuttamassa yhteisöruokailuja 83

prosentissa kyselyyn vastanneiden seurakunnissa. Vuoden 2022 Diakoniabarometrissa vastaajista 81 prosenttia kertoi vapaaehtoisten olevan mukana seurakuntansa diakoniatyössä vähävaraisten ruokajakeluissa tai yhteisöruokailuissa. Ruoka-avun vapaaehtoistehtävät ovat siis vakiintuneita ja suosittuja diakoniatyössä. Ruoka-avun tehtävissä mahdollistuu konkreettinen osallistuminen auttamistyöhön. Bowe ym. tutkimuksessa (2019) ruoka-avun vapaaehtoisten motivaatiota selitti yhteisen kohtalon tunnistaminen ja läheisyyden kokeminen avunsaajien kanssa. Ajatus siitä, että itsekkin voi tarvita joskus apua tai on saanut apua aiemmin, voi lisätä vastavuoroisuutta auttajien ja autettavien kesken. Kirkon arvopohjassa tämänkaltainen vastavuoroisuuden kokeminen ja läheisyys muistuttaa koinonian ajatusta, ja diakonisessa vapaaehtoistoiminnassa se voi myös vaikuttaa toiminnan taustalla niillä vapaaehtoisilla, joilla on vahva hengellinen kutsumus. Diakoniabarometrissa ei tutkittu vapaaehtoisten osallistumisen motivaatiotekijöitä, mutta vapaaehtoistoimintaa organisoidessa niitä on hyvä tunnistaa.

Tulokset kertoivat hiippakunnallisista eroista vapaaehtoistehtävien muodoissa. Kaikissa hiippakunnissa vähävaraisten ruoka-apuun ja käsillä tehtäviin vapaaehtoistehtäviin osallistui paljon vapaaehtoisia. Espoon, Helsingin ja Lapuan hiippakunnissa vapaaehtoiset olivat vahvasti mukana useammilla osa-alueilla ja muissa hiippakunnissa oli erilaisia painotuksia tehtävissä, mitkä keräävät runsaasti vapaaehtoisia. Porvoon hiippakunnassa jumalanpalvelustehtävät ja kirpputoritoiminta olivat suosittuja, vaikka muuten hiippakunnan vastauksissa erilaisiin tehtäviin osallistui vähemmällä vapaaehtoisia muihin nähden. Turun arkkihiippakunnassa painottuivat käsityöhön ja kirpputoritoimintaan liittyvät tehtävät. Kuopion hiippakunta profiloitui vahvana ystävätoiminnan vapaaehtoistehtävissä. Kirkon keskusteluavun tehtävät korostuivat Oulun ja Mikkelin hiippakunnissa, ja Tampereen hiippakunnassa taasen leiriavustajia oli muita hiippakuntia enemmän.

Vertailuna kirkon nelivuotiskertomuksien yhteydessä kerättyihin seurakuntatilastoihin vuosilta 2016–2019 ja 2012–2015, diakoniabarometrin tulokset ovat saman suuntaisia hiippakuntien välisissä eroissa. Nelivuotiskertomuksissa Helsingin ja Espoon hiippakunnat erottuvat korkeimmilla prosenteilla muista hiippakunnista vapaaehtoistoiminnan eri muodoissa ja organisoinnissa. Diakoniabarometrin

tulosten mukaa myös Lapuan hiippakunnassa toimintakulttuuri näyttäytyy monimuotoista vapaaehtoistoimintaa vahvistavana. Lapuan hiippakunnassa vapaaehtoisten määrä on ollut vuosina 2000–2015 tasaisesti varsin suuri ja myös seurakuntien jäsenmäärään suhteutettuna vapaaehtoisia on ollut paljon hiippakunnallisessa vertailussa (Kirkon tutkimus ja koulutus, i.a.-b).

Koronapandemian aikana vapaaehtoistoiminta koki haasteita, mutta se kuitenkin jatkui rajoitusten ehdoilla. Barometrikyselyn vastaajista yli 90 prosenttia kertoi koronarajoitusten vaikeuttaneen vapaaehtoistoimintaa erittäin tai melko paljon. Kuitenkin kaksi kolmesta vastaajasta oli vuoden 2021 aikana organisoinut vapaaehtoistoimintaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Diakoniabarometrissa 2022 työn osa-alueita tarkasteltaessa vastaajista 32 prosenttia kertoi vapaaehtoistoiminnan ohjaamisen kuuluneen työhön paljon tai melko paljon, vuoden 2020 Diakoniabarometrissa vastaavista 42 prosenttia. Tässä tuloksessa ei siis ollut huomattavaa laskua verrattuna edelliseen barometriin, vaikka koronarajoitusten koettiin vaikuttaneen merkittävästi vapaaehtoistoimintaan.

Vuoden 2022 barometrissa tarkasteltiin kuuden vuoden tauon jälkeen uudelleen väittämiä, jotka vuoden 2016 barometrissa mittasivat yhteisötyötä. Tulokset vertailusta barometrien 2022 ja 2016 välillä samoilla mittareilla tuottivat hyödyllistä tietoa koronan vaikutuksista yhteisötyöhön, vapaaehtoistoimintaan ja osallisuuteen. Vuoden 2016 aineisto ei kuvaa tilannetta juuri ennen koronapandemiaa, mutta antaa kuitenkin vertailutaustaa viime vuosien työhön. Tulosten mukaan koronarajoituksilla ei ollut kovin suurta vaikutusta huono-osaisten yhteisöllisyyden tukemiseen liittyvissä väittämässä. Sen sijaan muissa toiminnallista vapaaehtoistoimintaa koskevissa väittämässä näkyi toiminnan toteutumisessa siirtyminen asetta harvempaan suuntaan. Vapaaehtoistoiminnan organisointi, ihmisten kutsuminen toimimaan yhdessä ja toteuttamaan diakoniaa, ihmisten välisten verkostojen vahvistaminen ja tilojen järjestäminen ihmisten omalle toiminnalle säilyivät koronankin aikana kuukausitasolla melko vakaina vuoden 2016 barometrin tuloksiin verrattuna. Oletettavasti koronarajoitukset painoivat säännönmukaista päivä- ja viikkotason toimintaa alemmas aiempaan tutkimukseen verrattuna.

Avokysymyksissä vastaajat olivat huolissaan iäkkäämpien vapaaehtoisten jäämisestä pois vapaaehtoistoiminnasta koronarajoitusten vuoksi sekä vapaaehtoistoiminnan kiinnostavuuden ja rekrytoinnin haasteista. Toisaalta vastaajat kertoivat myös uusien vapaaehtoisten mukaantulosta ja uusista tavoista mukauttaa vapaaehtoistoimintaa vastaamaan akuuttiin tilanteeseen. Toimintaa mukautettiin terveysturvalliseksi ja pyrittiin vastaamaan akuuttiin avuntarpeeseen. Vapaaehtoiset toimivat työntekijöiden rinnalla muun muassa ruoka-avun tehtävissä, asiointi- ja kauppa-avussa ja helpottamassa yksinäisyyttä. Myös uusia digitaalisia vapaaehtoistehtäviä syntyi.

Diakoniabarometrissa ei tutkittu vapaaehtoisten omia kokemuksia koronapandemian aikaisesta toiminnasta. Voisi kuitenkin olettaa vapaaehtoiseen auttamistoimintaan osallistumisen kriisin aikana lisänneen osallisuutta ja elämän merkityksellisyden kokemusta ja vastaavasti aiemmin aktiivisesti toimijoina olleiden, yli 70-vuotiaden, äkillisen eristäytymisen vähentäneen tätä. Allardtin mallin mukaisesti hyvinvoinnin osa-alueisiin (having, loving, being), joita Hirvilampi on täydentänyt doing-ulottuvuudella, on kohdistunut Hiilamon mukaan hyvinvointivajetta koronapandemian aikana. Vapaaehtoistoiminnassa mukana olleilla on kuitenkin ollut mahdollisuus osallistua vastuulliseen, hyvinvointia edistävään toimintaan (doing), mihin koronasulun aikana oli yhteiskunnassa muuten rajalliset mahdollisuudet liittyä. Myös kansainväliset tutkimusaineistot Iso-Britanniasta (Bowe ym. ja Wakefield ym.) antoivat viitteitä korona-ajan vapaaehtoistoimintaan osallistumisen hyvinvointivaikutuksista mielenterveydelle. Vapaaehtoistoiminnan katsottiin lisänneen sekä auttajien että tukea tarvitsevien hyvinvointia ja olleen merkityksellistä yhteiskunnan kriisinkestävyydelle.

Suurin osa vastaajista kertoi eläkeikäisten ja aktiiviseurakuntalaisten osallistuvan säännöllisesti diakoniatyön vapaaehtoistoimintaan. Yli 60 prosenttia vastaajista kertoi työikäisten säännöllisestä osallistumisesta. Kolme neljästä vastaajista kertoi nuorten osallistuvan vapaaehtoistoimintaan satunnaisesti tai useammin. Diakoniatyön vapaaehtoistoiminnassa on mukana vähintään satunnaisesti myös työelämän ulkopuolella olevia työikäisiä, riviseurakuntalaisia, diakonian avun piirissä olevia, muita kuin evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä, erityistä tukea tarvitsevia

ja maahanmuuttajia. Helsingin ja Espoon hiippakunnissa on muihin hiippakuntiin verrattuna mukana enemmän erilaisista taustoista tulevia vapaaehtoisia.

Tuloksista voidaan päätellä diakonisen vapaaehtoistoiminnan tavoittavan matalalla kynnyksellä erilaisia ryhmiä, joita kirkon strategioissa ja kehittämishankkeissa tavoitellaan. Diakoniatyössä toimii muun muassa milleniaaleja ja riviseurakuntalaisia, joiden sitoutumisesta jäsenyyteen kirkko on huolissaan. Kirkon strategioiden mukaista osallisuutta tukevaa ja vapaaehtoistoimintaa kehittävää työtä on tulosten valossa diakoniatyössä jo tehty. Vapaaehtoisia auttamistehtäviä on tarjolla, erilaiselle osaamiselle löytyy käyttöä ja myös tuen tarpeessa olevien on mahdollista liittyä yhteiseen työhön ja elämän jakamiseen. Myös haavoittuvassa asemassa olevien osallistuminen diakonian vapaaehtoistoimintaan on merkittävää niin yksilöiden oman osallisuuden kokemisen ja voimaantumisen näkökulmasta kuin diakoniatyön yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta. Diakoninen vapaaehtoistoiminta voi tuottaa lisäarvoa siihen osallistuville, diakonian toteutumiselle, kirkon jäsenyyteen sitoutumiselle ja yhteiskunnan hyvinvoinnin resursseille.

Diakoniatyöntekijät kokivat vapaaehtoistoiminnan roolin vahvistumiseksi seurakuntansa diakoniatyössä tarvittavan lisää tiimityötä yli työalarajojen, vapaaehtoistoiminnan koordinointiin kohdennettua työaika sekä työyhteisön asenneilmapiirin muutosta suhteessa vapaaehtoistoimintaan. Tutkimuksessa tuli ilmi myös tehtävänkuvauksen merkitys vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä. Ne työntekijät, joilla vapaaehtoistoiminta oli kirjattu tehtävänkuvaukseen, käyttivät enemmän työaika vapaaehtoistoiminnan organisoimiseen, yli työalarajojen toimimiseen sekä työn suunnitteluun yhdessä seurakuntalaisten kanssa, kuin ne työntekijät, jotka organisoivat vapaaehtoistoimintaa osana työtä sen näkymättä tehtävänkuvauksessa. He myös pysyivät ihmisiä useammin avuksi diakonian toteuttamiseen ja löysivät ihmisten erilaisille taidoille käyttöä.

Kirkon Ovet auki-strategiassa painotetaan vahvasti yhteisen työn merkitystä yli työalarajojen ja yhdessä vapaaehtoisten kanssa. Vapaaehtoistoiminnan kehittämisen kannalta onkin tärkeää edelleen panostaa rakenteellisten esteiden purkamiseen seurakunnissa.

5.2.2 Tulosten merkitys työelämän kehittämiseksi ja jatkotutkimusaiheet

Tulosten mukaan vapaaehtoistoiminta diakoniatyössä on jo nykyisellään laajaa ja erilaisia kohderyhmiä tavoittavaa. Vapaaehtoistehtäviä, mihin ihmisiä voi kutsua mukaan, on tarpeen jatkuvasti pitää esillä ja sanoittaa viestinnässä. Johonkin konkreettiseen, itselle sopivaan tehtävään on helppo tarttua. Tutkimus voi inspiroida pohtimaan omassa seurakunnassa yhä uusia työmuotoja, mihin vapaaehtoisia voisi kutsua mukaan ja kannustaa suunnittelemaan työtä yhdessä vapaaehtoisten kanssa. Myös keskinäinen ideoiden jakaminen vapaaehtoistoiminnan kehittämisestä naapuriseurakuntien kanssa ja yli hiippakuntarajojen voisi olla hedelmällistä. Ihmisten monien taitojen huomaaminen ja yhteiseen työhön osallistumisen mahdollistaminen on tärkeää.

Vaikka noin 70 prosenttia vastaajista kertoi erityistä tukea tarvitsevia olevan mukana vapaaehtoistehtävissä vähintään satunnaisesti, on silti 30 prosenttia vastaajien seurakunnista sellaisia, missä erityistä tukea tarvitsevia ei ole lainkaan mukana vapaaehtoisina ja vain yksi kymmenestä kertoi erityistä tukea tarvitsevien osallistuvan säännöllisesti vapaaehtoistoimintaan. Saavutettavuuden näkökulmasta tässä asiassa on yhä kehitettävää, että kaikki voisivat löytää oman paikkansa kirkon yhteisessä työssä.

Kirkon resurssien pienentyessä vapaaehtoistoiminta on tulevaisuuden mahdollisuus. Vapaaehtoistoiminta kirkossa on kuitenkin osa sen olemusta, yhteiseen perustehtävään kuuluva kristillinen elämäntapa ja palvelun muoto. Vapaaehtoistoinnalla on itseisarvo, eikä vapaaehtoisten voida olettaa korvaavan väheneviä työntekijäresursseja. Vapaaehtoistoiminta on kuulunut olennaisesti seurakuntien toimintaan myös hyvien taloudellisten resurssien aikana. Vapaaehtoistoiminta voi vähenevien resurssien aikana olla kuitenkin kirkolle vahvan toiminnallisuuden ja laajan lähimmäisenrakkauden ylläpitäjä ja kehittämisen tapa. Eettisesti ei ole oikein ajatella vapaaehtoisten tekevän diakoniatyössä tehtäviä, mitkä selkeästi kuuluvat ammatillisen diakonian piiriin. Vapaaehtoisten erilaista osaamista tulee arvostaa ja kutsua heitä työtovereiksi, mutta heillä on oikeus toimia

vapaaehtoisen vastuulla omista lähtökohdistaan. Vapaaehtoistoiminnassa olennaista on osallisuus, yhdessä tekeminen ja eteenpäin katsominen, arvostus, ilo ja toivo.

Vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä on olennaista huolehtia diakoniatyön ammattiresursseista tulevaisuudessakin. Ilman suuria taloudellisia resursseja seurakuntien työyhteisöissä voidaan tiivistää yhteistyötä ja pureutua yhdessä toimintakulttuuriin vapaaehtoistoiminnan vahvistamiseksi. Vapaaehtoistoiminnan koordinoimiseen tarvitaan kuitenkin lisää työaikaa, mikä oli kyselyyn vastanneiden keskeinen toive vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä. Kirkon vahva painotus vapaaehtoistoiminnan kehittämiselle ja toisaalta resurssoinnin puute työajassa tähän panostamiseen on ristiriitaista. Diakoniatyötä tehdään haasteellisissa olosuhteissa työmäärään kasvaessa yhteiskunnan muutoksissa ja kriiseissä. Aito valtuutus ja resurssointi vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen voisivat luoda työmuodolle vahvempaa rakennetta ja yhä syvenevää ja laajenevaa tulevaisuutta.

Toimiminen seurakuntayhteisössä vapaaehtoistehtävissä voi sitouttaa vahvemmin kirkon jäsenyyteen. Tulokset kertoivat toiminnassa olevan mukana myös muita kuin evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä. Jäsenyyden näkökulmasta vapaaehtoistointaan ja sen matalankynnyksen profiiliin kannattaa kirkossa myös panostaa.

Vakiintuneilla vapaaehtoistoiminnan muodoilla ja koronapandemian aikana löydettyillä uusilla toimintatavoilla ja toimijoilla on tärkeä rooli koronan jälkihoidossa. Ukrainan sodan aiheuttama elinkustannusten nousu on lisännyt taloudellista ahdinkoa jo koronan jäljiltä syntyneeseen hätään ja yksinäisyyden kokemuksiin. Koronapandemian ajan vapaaehtoistoiminnan kokemuksista ja syntyneistä paikallisista toimintamalleista voi olla hyötyä tuleviin kriiseihin varautumisessa.

Korona-ajan vapaaehtoistointa tarjoaa näkökulmia jatkotutkimusaiheille. Mielinkiintoista olisi tutkia Suomessa valtakunnallisesti tai jollain alueella paikallisesti korona-ajan vapaaehtoistointaan osallistumisen hyvinvointivaikutuksia. Onko vapaaehtoistointaan osallistumisella ollut ennaltaehkäisevää vaikutusta yksilöiden voimavarojen säilymiselle koronan aikana? Jos tällaisia yhteyksiä

tutkitusti löytyisi, toisi se diakoniatyön koronapandemian aikaiselle vapaaehtoistoiminnalle merkittävää arvoa sosiaalisen velan kuorman lievittämisessä. Myös vapaaehtoistoimijoiden profiilia voisi tutkia, keitä osallistui vapaaehtoistoimintaan akuutin kriisin synnyttämässä tarpeessa. Jäivätkö nämä vapaaehtoiset jatkaamaan vapaaehtoistehtäviä seurakunnassa ja miten he kokivat kriisiajan vapaaehtoistehtävät.

Tulokset kertoivat myös diakonian tuen piirissä ja työelämän ulkopuolella olevia osallistuvan diakonian vapaaehtoistoimintaan. Huono-osaisten yhteisöllisyyden tukeminen säilyi koronapandemiankin aikana osana diakoniatyön arkea. Osallisuuden edistämisen entistäkin vahvempi painotus diakoniatyön arjessa tarjoaisi selkeän roolin diakoniatyölle myös tulevaisuuden sote-yhteistyössä. Paikalliseen osallisuustyöhön verkostoituen diakoniatyöllä on mahdollisuus toimia ikään kuin kotikentällään. Yhteisöissä toimiminen ja osallisuuteen kutsuminen on kirkon työn perinteistä ydintä.

Jo olemassa olevan työn näkyväksi tekeminen olisi hyödyllistä sekä kehittämisen että vaikuttavuuden kannalta. Tämä haastaa pohtimaan osallisuuden mittaamista diakoniatyössä. Kirkossa on luotu muitakin osallisuuden vahvistamiseen liittyviä työkaluja, kuten LAVA (lapsivaikutusten arviointi) ja nuorten vaikuttajaryhmien perustaminen. Nämä molemmat pyrkivät osaltaan lisäämään lasten ja nuorten osallisuutta kirkossa. Kirkkohallituksessa onkin jo käynnistetty toimenpiteitä osallisuuden mittaamiseksi diakoniatyössä. Kirkkohallituksen diakonian asiantuntija Titi Gävertin (henkilökohtainen tiedonanto 18.11.2022) sähköpostiviestin mukaan vuoden 2022 alussa on aloitettu kokeilu, jolla testataan THL:n kehittämää osallisuusindikaattoria diakoniatyössä kohdattujen ihmisten kokemustiedon keräämiseen. Ihmisiltä itseltään kerättävä kokemustieto heidän elämäntilanteestaan sekä odotuksistaan seurakunnan toimintaa kohtaan täydentää merkittävästi tilastojen ja barometrien kautta saatavaa tietoa.

Kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa pohdittiin vapaaehtoistoimintaan liittyvän toimintakulttuurin muutoksen tutkimista yhtenä näkökulmana. Korona-aika ei kuitenkaan mahdollistanut toimintakulttuurin muutoksen tutkimista tässä barometrissa. Voimakkaan poikkeustilan aikana muutoksen tutkiminen

normaaliolosuhteisiin verraten ei antaisi oikeaa kuvaa siitä, miten toimintakulttuuri vapaaehtoistoimintaan nähden on mahdollisesti kehittynyt viime vuosina. Tutkittavien kannalta ei myöskään olisi eettisesti oikein tehdä johtopäätöksiä tästä näkökulmasta, sillä korona-aikana akuuttiin kriisiin reagoiminen on ollut keskiössä ja kehittämistyöhön on saattanut tulla katkoksia. Vapaaehtoistoiminta saattoi kuitenkin kehittyä kriisin myötä niissä seurakunnissa, joissa uusia toimintatapoja otettiin käyttöön. Toimintakulttuurin muutoksen tutkimiseen kannattaa palata myöhemmissä barometreissa. Kiinnostava vertailukohta olisi toistaa vuosien 2016 ja 2022 diakoniabarometriä yhteiset väittämät yhteisö- ja vapaaehtoistoimintaan liittyen ja tarkastella miten tulokset näiden osalta kehittyvät. Osallisuuden toteutumista diakoniatyön vapaaehtoistoiminnassa voisi syvällisemmin tutkia ehkä laadullisen tutkimusotteen kautta. Myös erilaiset seurakuntien paikalliset kehittämishankkeet voisivat vahvistaa osallisuutta.

5.3 Verkostoituminen hyvän yhteistyön pohjana

5.3.1 Keskeiset tulokset ja niiden tarkastelu

Barometrikyselyn tuloksista oli nähtävissä, että diakoniatyöntekijät tekevät laaja-alaista ja moniammatillista verkostotyötä. Vähintään kuukausittain useampi kuin joka toinen vastaaja teki yhteistyötä aikuissosiaalityön, järjestöjen, yhdistysten, paikalliskauppojen, Kelan ja vanhussosiaalityön kanssa. Tulos on yhdenmukainen kirkon nelivuotiskatsauksen 2016 kanssa (Kaira & Lahtiluoma, 2018, s. 14).

Vallitseva energia- ja talouskriisi alkoi näkyä myös yhteyksissä sähköyhtiöihin asiakkaiden asioissa, kun joka kolmas työntekijä oli vähintään kerran kuukaudessa yhteydessä sähköyhtiöihin. Verkostotyötä aikuissosiaalityön ja järjestöjen kanssa tehtiin muita enemmän Espoon, Kuopion, Mikkelin ja Lapuan hiippakunnissa. Vastaavasti yhteistyö kauppojen kanssa painottui Lapuan ja Tampereen hiippakunnissa muita enemmän.

Korona-pandemian aikana verkostotyö ja asiakkaiden tarvitsema palveluohjaus lisääntyivät. Tutkimuksessa kysyttiin diakoniatyöntekijöiden suhtautumisesta soteuudistukseen. Jopa 80 % vastaajista arvio palveluohjauksen tarpeen lisääntyvän ja 70 % arvioi asiakkaiden tuen tarpeen lisääntyvän hakemusten täyttämässä uudistuksen käynnistyttyä vuonna 2023. Vastaajista yli puolet arvioi sote-toimijoiden olevan tärkeä yhteistyökumppani, mutta joka toinen työntekijä arvioi, että yhteistyö ei tule olemaan sujuvaa. Jonkinlaista ristiriitaa oli myös sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain kanssa, missä korostetaan yhdenvertaisuutta. Useampi kuin joka toinen vastaaja arvioi, että sotepalveluiden alueellinen saavutettavuus heikkenee ja kuntiin jäävät hyvinvointia ja terveyttä edistävät palvelut heikkenevät. Useampi kuin joka kolmas ei osannut ottaa kantaa väittämään, että sosiaali- ja terveystyöpalveluiden muutokset tulevat parantamaan yhdenvertaisuutta. Vastauksissa painottui myös se, miten suurissa kunnissa vastaajat työskentelivät. Huoli oli suurempi pienissä kunnissa vastaajilla siitä, että maantieteellisesti palvelut eivät parane.

Yksi kyselyn teemoista liittyi muutokseen diakoniatyössä. Tulokset osoittivat, että suurimmalla osalla työ on jatkuvassa muutoksessa ja että heillä on hyvät voimavarat kohdata muutoksia. Vuonna 2018 kysyttiin myös voimavaroista ja tuolloin 6 %:lla vastaajista ei ollut voimavaroja kohdat muutoksia ja nyt 15 % arvioi, ettei heillä ole voimavaroja muutosten ja haasteiden kohtaamiseen, mikä on 10 prosenttiyksikköä enemmän kuin aiemmin. Joka kolmas vastasi, että ei saa tukea riittävästi muutoksiin ja ei jaksa niitä hyvin. Kuitenkin suurin osa arvioi esihenkilön käsittelevän henkilöstön kanssa työhön liittyviä muutoksia, mutta työyhteisö käsittelee muutoksia vähemmän.

Tervo-Niemelä ym. [painossa] ovat tutkineet COVID-pandemian vaikutusta kirkon hengellisen työn työntekijöiden työhön ja hyvinvointiin. Tutkimuksessa kysyttiin työn kuormittavuudesta papeilta, kanttoreilta, nuorisotyöntekijöiltä ja diakoniatyöntekijöiltä. Kaikkien osalta kuormittavuus koronan aikana oli lisääntynyt 65 %:lla vastaajista. Diakoniatyöntekijöillä työn kuormittavuuden lisääntymistä esiintyi 85 %:lla ja heistä kaksi kolmesta koki korona-ajan muutosten vaikuttaneen hyvinvointinsa heikentymiseen. Kaikkien työntekijöiden vaikutusmahdollisuudet työmäärään oli heikentynyt. Tutkimuksessa diakoniatyöntekijät poikkesivat siinä,

että vaikka kuormittavuus ja hyvinvointi heikentyivät, niin kokonaistyöhyvinvointi näyttäytyi hyvänä verrattuna muihin työntekijäryhmiin. Diakoniatyöntekijät olivat työhön sitoutuneita, työtyytyväisyys oli korkea ja työuupumusta esiintyi vähän. Sekä diakoniabarometri 2022 tutkimuksessa että Tervo-Niemelän ym. tutkimuksessa on samansuuntaisuutta voimavaroissa jaksaa muutoksia. Kokonaistuloksissa jaksaminen oli hyvä. Niiden diakoniatyöntekijöiden määrä on lisääntynyt, jotka eivät jaksaa työn muutoksia ja haasteita. Heidät tulisi erityisesti huomioida työssä. Työhyvinvointia tulee tarkastella, sekä esimiesten antamaa tukea ja keskustelua yhteisesti lisätä.

Kirkon yhteistoimintasopimuksessa (Kirkon yhteistoimintasopimus, 2020, 196.) veloitetaan käsittelemään yhteisesti työyhteisönä ja erikseen yksilöinä työyhteisön muutoksiin liittyviä asioita.

”Sopimuksen tarkoitus on edistää työnantajan ja työntekijöiden välistä vuorovaikutuksellista yhteistoimintaa sekä työntekijöiden osallistumista ja vaikuttamista työtä ja työpaikkaa sekä työn turvallisuutta ja terveellisyttä koskevien asioiden käsittelyyn. Yhteistoimintaa edistämällä pyritään kehittämään samanaikaisesti kestäväää ja tuloksellista toimintaa sekä työelämän laatua.” (Kirkon yhteistoimintasopimus, 2020, 2§.)

Tästä huolimatta kyselyssä oli iso ero heissä, jotka ovat vastanneet muutosten käsittelemistä käsiteltävän henkilökohtaisesti esimiehen tai tiimin kanssa ja heissä, jotka käsitelivät myös yhdessä työyhteisönä tulevia muutoksia. Tämä on eettisesti iso kysymys ja johtavassa asemassa oleville työntekijöille työtapojen tarkastelun paikka.

Tutkimuksessa kysyttiin, millä tavalla diakoniatyöntekijät ovat olleet valmistele-
massa sote- ja hyte yhteistyötä. Vastauksia tuli 196, joista 52 diakoniatyöntekijää kertoi osallistumisestaan yhteistyövalmisteluihin. Mukana on oltu erilaisissa hankkeissa laajemmin tai paikallisesti. Sote- ja hyte työryhmissä mukana olleilla aiheina oli kehittää mielenterveysasiakkaiden palveluja, ikäihmisten hyvinvointisuunnitelmia samoin kuin palvelutarpeiden arviointeja. Diakoniatyöntekijät olivat asiantuntemuksellaan mukana esimerkiksi perhekeskus-, kriisi tai lape (lapsi- ja

perhepalveluiden) työryhmissä; unohtamatta paikallisia tärkeiksi koettuja päiväkoteja, kotihoitoa ja yrittäjiä.

Lisäksi vastaajat kertoivat ajatuksiaan myös soteuudistukseen liittyen laajemmin. Kuten soteuudistuksen vaikutuksia asiakkaisiin koskevassa osioissa, niin vastaajat kirjoittivat huolensa sotepalveluiden saavutettavuuden heikkenemisestä, niiden siirtymisestä isompiin kuntakeskuksiin ja asiakasmäärien lisääntymisestä diakoniatyössä. Seurakunnissa oli perustettu työryhmiä miettimään uudistuksen vaikutuksia. Myönteisenä nähtiin se, mitä hyviä mahdollisuuksia uudella palvelurakenteen muutoksella on asiakkaiden hyvinvoinnin lisäämisessä.

5.3.2 Tulosten merkitys työelämän kehittämiseksi ja jatkotutkimusaiheet

Hyvä verkostotyö on pohja myös uuden soteuudistuksen astuessa voimaan vuoden 2023 alussa. Hyvinvointialueiden sotetyö, kuntien tekemä hytetyö (hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen), muut alueilla toimivat tahot ja seurakunnan diakoniatyö voivat vahvistaa edelleen hyvää verkostoitumistaan. On syytä pohtia, olisiko seurakunnissa diakoniatyön esihenkilö tai kirkkoherra avainasemassa kehittämässä verkostoitumista suunnitelmallisesti eteenpäin esimerkiksi integroivan johtamisen mallia käyttäen tai kumppanuussopimuksia solmien. Tutkimuksen vastaukset luovat hyvän tilannekatsauksen pohjaksi työn kehittämiseksi niin verkostoissa kuin seurakunnan sisällä.

Diakoniatyöntekijät ovat asiantuntijoita, joilla on laaja ja monipuolinen näkemys omien alueidensa asiakkaiden elämäntilanteista. Diakoniatyöntekijät näkevät itsensä tärkeänä yhteistyökumppanina sotetoimijoiden kanssa. Miten tätä hyvää olemassa olevaa näkemystä voidaan tuoda esille, jotta ei menetetä nykyisiä ja hyviä yhteistyösuhteita? Kumppaneiden on hyvä tiedostaa itsensä toisiaan täydentävinä osapuolina pyrkien asiakkaan hyvinvoinnin lisääntymiseen.

Sotepalvelujen saatavuuden, saavutettavuuden maantieteellisesti ja yhdenvertaisuuden toteutumisen diakoniatyöntekijät arvelivat heikkenevän soteuudistuksessa. Tiedottamista ja viestintää niin alueellisista kuin laajemminkin yhteiskunnassa tapahtuvista muutoksista ja niiden vaikutuksista asiakkaisiin tulisi lisätä.

Vaikka suurimmalla osalla vastaajista on hyvä kyvykkyys kohdata muutoksia, niin huolta tulee kantaa niistä työntekijöistä, joiden voimavarat ovat selvästi vähentyneet. Tutkimuskyselyn aikaan oli eletty lähes kaksi vuotta koronan vaikutusten alla, eristyksissä ja osin etätöissä. Mutta asiakkaiden tarpeet eivät kadonneet, vaan osin lisääntyivät ja työmäärän lisääntyminen alkoi näkyä työssä jaksamisessa. Samalla kun tiedetään evankelis-luterilaisen kirkon vähenevistä jäsenmääristä ja siten verotulojen vähenemisestä, niin millä taataan diakoniavirkojen pysyvyys ja työssä jaksaminen muuttuvissa olosuhteissa. Sillä kuten tuloksista oli nähtävissä, että palveluohjauksen tarve tulee kasvamaan. Diakonian hiippakuntasihteerit ovat yksi avaintekijä tukemaan oman alueensa työntekijöitä ja olemaan kontaktina laajemmin yhteiskunnallisiin toimijoihin tuoden esille alueellaan nousseisiin havaintoihin diakoniatyöstä ja heidän asiakkaistaan.

Diakoniatyöntekijän rooli on muuttumassa sote- ja rakenneuudistuksen myötä. Myös kirkon oma muutos esimerkiksi vähenevänä jäsenmääränä, joka voi olla vaikuttamassa työntekijämääriin. Millaista muutosta tapahtuu diakoniatyöntekijän roolissa muuttuvassa toimintaympäristössä ja asiakkaan palvelupolussa? Korostuuko asiakkaiden tilanteista uusia tarpeita, joihin tulisi vastata?

Onko diakoniatyön roolia tehtäväosaamisen kautta tulevaisuuden kumppanuuk-sissa syytä kirkastaa? Mitkä tekijät estävät yhteistyön sujuvuutta, koska tutkimus-tuloksissa ilmeni yhteistyön tärkeys, mutta sen ei arveltu olevan sujuvaa.

6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

6.1 Eettisiä näkökohtia

Eettistä pohdintaa tutkimuksen tuottamaan tietoon liittyen sisältyy myös edelliseen lukuun 5, jossa kukin tarkastelemme omien tutkimusteemojemme tuloksia ja johtopäätöksiä. Tässä luvussa tarkastelemme eettisiä näkökohtia tutkimuksen tekemisen prosessin näkökulmasta.

Tutkimuksen tekemistä edeltää tutkimuslupien ja eettisen ennakoarvioinnin tarpeen selvittäminen. Tutkimusryhmä tekee yhteisen sopimuksen erinäisistä oikeus-, vastuu- ja velvollisuuskysymyksistä. Samalla sovitaan aineistojenkäyttöoikeuksista, tallentamisesta ja säilyttämisestä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6.)

Barometritutkimus on luonteeltaan diakoniatyön ammattikentässä tapahtuneiden ilmiöiden tutkimista, ja tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista. Vastajaat ovat täysi-ikäisiä ja tutkimus ei aiheuta heille kohtuuttomia riskejä. Eettistä ennakoarviointia ei näin ollen edellytetty opinnäytetyössämme. Ohjausryhmä oli jo ennen tutkijoiden rekrytointia tehnyt yhteistyösopimuksen keskinäisistä rooleista ja vastuista tutkimuksen toteuttamisessa. Kyselylomakkeen aineistot on säilytetty turvassa käyttäjätunnusten takana koko tutkimuksen ajan. Lopuksi tutkimusaineiston data on tallennettu tietoarkistoon tulevien tutkijoiden käyttöön (Liite 4).

Hyvä tieteellinen käytäntö on ohjannut toimintaamme koko tutkimusprosessin ajan. Lähtiessämme mukaan tutkimukseen olemme sitoutuneet tutkimukseen, sen prosessiin ja sovittujen aikataulujen noudattamiseen. Jokaisella on ollut oma henkilökohtainen vastuu eettisesti ja ohjausryhmä on antanut hyvän tuen eettisten näkökulmien kannalta koko prosessin ajan. Ohjausryhmä oli muun muassa kartoittanut verkostoissaan jo etukäteen ajankohtaisia aihepiirejä tutkimusta varten. Näin ollen tutkimuksen aihevalinnat olivat relevantteja ja useiden

asiantuntijoiden puntaroimia. Omat intressimme olivat linjassa esitettyjen aihepiirien kanssa.

Tutkimuksen toteuttaminen henkilötietoja keräämättä on ensisijaista ja anonyymien tutkimustietojen käsittelyssä tutkijan rooli on myös turvallisempi (Tietosuojavaltuutetun toimisto, i.a.). Webropol-kysely internetin kautta loi hyvän pohjan tutkimuksen eettisyydelle, sillä siinä vastataan anonyymisti ja vastaajien henkilöllisyys ei tule ilmi tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa. Kyselylomakkeen saatekirjeessä vastaanottaja sai tiedon anonyymistä vastaamisesta ja tietojen käsittelystä hiippakuntatasolla ilman yksittäisten vastaajien tunnistamisen mahdollisuutta. Avokysymysten vastauksia barometriin lainattaessa vastaajien taustatietona annettiin hiippakunta ja ammattinimikkeenä ”diakoniatyöntekijä”. Suorien lainauksien osalta halusimme näin välttää liian tarkkaa yksilöintiä, koska diakonien määrä on vähentynyt suhteessa diakoneihin.

6.2 Luotettavuus

Tutkimuksen mittaamisen luotettavuuden arviointiin liittyvät käsitteet validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti ilmaisee, missä määrin on mitattu sitä, mitä oli tarkoituskin mitata. Reliabiliteetti tarkoittaa mittarin luotettavuutta, mittausvirheettömyyttä ja toistettavuutta. (Nummenmaa, ym., 2014, s. 20.)

Tutkimuksen toteuttamisessa ja mittauksessa tarvitaan erilaista osaamista mm. tilastotieteisiin, kielenhuoltoon ja sisältöosaamiseen liittyen. Kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa on tarpeen konsultoida asiantuntijoita luotettavuuden takaamiseksi, sillä mittaus on peruuttamaton vaihe tutkimuksessa ja oikean asian mittaamisen varmistaminen on tärkeää. (Vehkalahti, 2014, s. 40.)

Hioimme kyselylomaketta syksyn 2021 aikana ohjausryhmän kanssa useassa eri vaiheessa ja kokouksessa. Ohjausryhmän jäsenillä oli tarvittavaa asiantuntemusta tilastotieteistä, kielenhuollosta sekä tutkimuksen teemojen valtakunnallisesta sisältöosaamisesta. Saimme ohjausryhmältä palautetta ja muutosehdotuksia kyselylomakkeen rakenteeseen ennen lopullista versiota. Kyselyn

esitestaaminen diakoniatyön ammattilaisilla toi myös joitain tarkentavia huomioita kysymysten yksiselitteisyyteen. Heikkilän (2014, s. 177) mukaan kyselytutkimuksen validiteettia vahvistavat onnistuneet kysymykset, joiden avulla voidaan saada vastaukset tutkimusongelmaan.

Tutkiessani vapaaehtoistoiminnan muotoja seurakuntien diakoniatyössä kysymyspatteriston ehkä perinteisestä vapaaehtoistehtävien luokittelussa voi pohtia, ohjasiko kysymysten asettelu vastaajia perinteiseen näkökulmaan diakonian vapaaehtoistoiminnasta. Toisaalta vastaajien oli mahdollista vapaassa kentässä myös kertoa muunlaisista mahdollisista vapaaehtoistoiminnan muodoista, mutta tähän ei juurikaan tullut vastauksia tai uusia näkökulmia. Kysymys oli luonteeltaan kartoittava, joten tässä se oli ehkä kuitenkin paikallaan ja toi esiin kyselylomakkeen keinoin selkeästi selvitettäviä vastauksia tutkimuskysymykseen ”mitä on diakonian piirissä tapahtuva vapaaehtoistointa”. Vapaaehtoistoiminnan toimintakulttuuriin liittyen tässä kyselyssä oli neljä uutta väittämää, jotka sijoitin kyselyteknisesti samaan patteristoon vuoden 2016 barometrista toistettavien kysymysten kanssa. Väittämät olivat sisällöltään samaan patteristoon sopivia ja samalla vastausasteikolla kysyttäviä. Tämä patteristo mittasi kuitenkin koronapandemian aikaa ja vastaajia ohjattiin kysymyksessä tarkastelemaan vuotta 2021. Uusista väittämistä olisi ollut tarkoituksenmukaisempaa yrittää saada tietoa yleisemmin viime vuosilta. Tuloksista raportoitaessa kuitenkin kerroin koronapandemian vaikutusten huomioimisen tarpeellisuuden tuloksen tulkinnassa. Tämä kysymyspatteristo olisi ollut hyvä jakaa kahteen osaan.

Tutkijoina tulemme ikään kuin sisäpuolelta, olemme samaa viiteryhmiä kuin he, joille kysely on suunnattu. Tämä toi meille myös etua kyselylomaketta laatiessa, sillä se helpotti yksiselitteisyyttä kysymyksiä muotoillessa; puhummehan samaa ammattikieltä kuin vastaajat. Samalla tämä toi meille vastuun toimia ja tutkia vastauksia objektiivisesti, sillä meillä on samaan ammattiryhmään kuuluvina omia näkemyksiä ja kokemuksia tutkittavista asioista. Ammatillinen kompetenssimme on toisaalta tuonut tutkittavaan ilmiöön alan asiantuntemusta, mikä on edesauttanut vastausten ja tutkittavien työkentän tuntemista. Tulosten kertojina olemme kuitenkin itsekin diakoniatyöntekijöitä, mikä on hyvä tiedostaa. Jos tutkimuksen tekijänä olisi joku täysin ulkopuolinen taho, voisi se heikentää tulosten

luotettavuutta, sillä ammattikieli ja käsitteet eivät olisi välttämättä niin yksiselitteisiä. Toisaalta ulkopuolinen tutkija voisi tuoda myös uusia näkökulmia tuloksia tulkittaessa.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että puuttuvia vastauksia oli todella vähän. Lisäksi, vaikka meidän mielestämme vastaajien määrä olisi voinut olla suurempikin, oli se kuitenkin linjassa aikaisempien diakoniabarometritutkimusten vastaajamääriin ja on ohjausryhmämme mukaan riittävä. Sellaiset kohdat, joissa oli vähäisten vastaajien vuoksi mahdotonta tehdä johtopäätöksiä, jätettiin huomioidematta tutkimusta kirjoittaessa tai ne mainittiin niin, että niistä ei voida tehdä johtopäätöksiä. Esimerkkinä tästä toimii hyvin korona-aikana terveydenhuollon apuna toimineet diakoniatyöntekijät, heitä ei ollut montaa eikä ristiintaulukoinnilla voitu tehdä johtopäätöksiä niiden pohjalta. Perusfrekvenssi tästä oli mahdollista tehdä ja se antoi suuntaa sille, että virallisesta avunpyynnöstä huolimatta avun tarve terveydenhuollossa diakoniatyöntekijöiden osalta ei ollutkaan enää siinä vaiheessa niin suuri.

Kyselyyn vastasi 355 diakonian ammattilaista, mikä oli vähemmän kuin edellisiin diakoniabarometreihin vastanneiden määrä. Vastausprosentti oli 27 % kaikkien kirkon diakoniatyöntekijöiden määrästä vuonna 2022. Vuonna 2020 kyselyyn vastasi 479 henkilöä (36 %) ja vuonna 2018 vastaajia oli 392 (30 %). Vuonna 2016 vastaajia oli 303 (22 %) ja vuonna 2013 vastaajien määrä oli 472 henkilöä (34 %). Vastaajien määrä on siten vaihdellut vuosien mittaan. Ohjausryhmän jäsenien verkostoja hyödyntäen kysely saadaan laajaan levitykseen, mutta tämä ei kuitenkaan ole kaiken kattava rekisteri kirkon diakoniatyöntekijöistä. Ajantasaisen rekisterin puuttuminen tutkittavasta perusjoukosta voi synnyttää peittovirhettä (Heikkilä 2014, s. 177). Seurasimme webropolista vastaajien määrää ja kyselyn vastaamisaikaa jatkettiin, mikä tuottikin lisää vastauksia. Mietimme, vaikuttiko mahdollisesti kuormittavaksi koettu koronapandemian aika vastausintoon. Kyselyyn vastaamatta jättäminen aiheuttaa joka tapauksessa katoa, mikä on huomioitava tulosten tulkinnassa.

Kadosta johtuvaa vääristymää voidaan arvioida katoanalyysillä, jossa verrataan saatua aineistoa, esimerkiksi taustamuuttujia vastanneiden osalta, perusjoukosta

saatavilla oleviin tietoihin (Heikkilä, 2014, s. 179). Vääristymää tuloksiin voivat aiheuttaa alueelliset erot hiippakuntien työntekijöiden vastausmäärissä. Kyselyyn vastasivat eniten Mikkelin ja Lapuan hiippakuntien diakoniatyöntekijät, kun taas esimerkiksi Helsingin hiippakunnasta tuli vain vähän vastauksia. Eri paikkakuntien työntekijöiden työssä ja toimintakulttuurissa voi olla alueellisesti suuriakin eroavaisuuksia. Painopiste vastaajissa oli yli 40-vuotiaissa ja jo pitkän työuran diakoniatyössä tehneissä. Nuoret, alle 40-vuotiaat vastaajat olivat selvästi vähemmistönä, vaikka heillä voisi olla tuoreemman koulutuksen puolesta paljon tärkeää tietoa ja kehittämideoita. Olisi tärkeää saada mukaan vastaamaan kyselyyn myös alle 40-vuotiaat diakoniatyöntekijät sekä kaikki diakonian työuran alussa olevat. Kirkon henkilöstötilaston (Suomen evankelisluterilainen kirkko, 2022) mukaan kirkon diakoniatyöntekijöiden keski-ikä oli vuoden 2022 helmikuussa 51 vuotta. Tähän verraten kyselyn vastaajien ikäjakauma on linjassa kyseisen ammattikunnan keski-ikään.

7 AMMATILLINEN KASVU TIIMINÄ JA YKSILÖINÄ

Tässä luvussa pohdimme ammatillista kasvuamme ensin tiimityön ja kaikille yhteisten kasvutekijöiden osalta. Sen jälkeen kukin tutkija peilaa omista lähtökohdistaan ja aiheestaan käsin omaa ammatillista kasvuaan.

Opinnäytetyöprosessi tuotti meille uutta tietoa ja osaamista. Kvantitatiivisen tutkimuksen tekeminen oli kaikille ensimmäinen laatuaan, joten opimme kokonaan uuden tutkimuksen tekemisen tavan. Tämä tuo mahdollisuuksia työelämässä tarttua uusiin haasteisiin, joissa voi hyödyntää määrällistä tutkimusotetta. Tutkimuksen tekemiseen liittyi uusia ohjelmia, joiden käyttöön perehdyimme. Webropol-ohjelma tuli työkaluna tutuksi kaikille tutkijoille. SPSS-tilasto-ohjelmaan saimme hyvän perehdytyksen ohjaajaltamme Sakari Kainulaisesta. Omak-suimme ohjelman käytön tulosten analysoinnissa ja saimme lisäoppia myös Excel-ohjelman käytöstä siirtäessämme tietoja SPSS:stä Exceliin taulukoitavaksi. Kaikki nämä ovat hyödyllisiä taitoja työelämässä. Tämä tutkimusprosessi on

opettanut meille myös sitä, miten tämän kaltaisia tutkimuksia luetaan ja miten niiden tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää työelämässä. Prosessi on vahvistanut monia hyödyllisiä työelämätaitoja, kuten yhteiskirjoittamista myös etäyhteyksin, tekstin tuottamista, aikatauluttamista, tiimityötä, lähteiden ja tiedon hakua, perustelemista, itsensä johtamista ja sisältöosaamista teemoista. Tämä opinnäytetyöprosessi on myös laajentanut ammatillisia verkostojamme. Tutkimuksen tekeminen on ollut hyvin opettavaa ja monialainen yhteistyö sen taustalla hedelmällistä. Olemme oppineet paljon uutta monilta eri alojen ammattilaisilta. Oma asiantuntijuutemme on kehittynyt huomattavasti. Työelämästä jokaisella meistä on aiempaa kokemusta tiimityöstä ja moniammatillisesta yhteistyöstä, mutta tämä työskentely oli omaleimainen ja toi lisäarvoa myös ammatilliselle kehitymiselle. Kolmesta toisilleen entuudestaan tuntemattomasta ja erilaisesta ihmisestä muodostui luontevasti toisiaan täydentävä tiimi, jossa kunkin vahvuudet tulivat käyttöön yhteisessä prosessissa.

Meri Kalanti: Opinnäytetyö itsessään oli jo pelkästään ajatuksena minulle iso ammatillinen kasvun paikka. En ole pitänyt itseäni yhtään tutkijana, enkä koe sitä vieläkään olevani, vaikka pystynkin tutkimusta tekemään. Olen kokenut todella opettavaiseksi moniammatillisen ohjausryhmän sekä etäyhteyksin tapahtuvan kollegiaalisen kirjoittamisen. Koen, että ohjausryhmä sopivassa suhteessa haastoi ja tuki tämän prosessin aikana.

Uusia avauksia on tapahtunut runsaasti myös erinäisten tietokoneohjelmien kanssa, kuten SPSS, Webropol sekä Excel. Exceliä toki olin käyttänyt aikaisemminkin, mutta en ollut juurikaan koskaan tehnyt mitään kovin monimutkaista, sillä ohjelmalla, nyt opin käyttämään sitä melko monipuolisesti. Webropol tai tarkemmin ruotsinnoksen syöttäminen ohjelmaan, tai siis ensin Exceliin, kasvatti kovasti kärsivällisyyttäni ja haastoi suurpiirteistä itseäni tekemään pikkutarkkaa työtä. Selvisin siitä, en toki nauttinut sen tekemisestä, mutta tiedän nyt pystyväni tekemään todella pikkutarkkaakin työtä silloin kun tarve vaatii.

Muutenkin Diakoniabarometrin kirjoittaminen haastoi minua suuresti epämuakavuusalueelleni. Kuten jo mainitsin, en koe itseäni yhtään tutkijaksi, ja lähes lamaannuin, kun tajusin paljonko dataa meillä tutkimuksesta tuli. Sen datan

tuottaminen olennaisiksi taulukoiksi ja siitä vielä tekstiksi oli kyllä suuri kasvun ja oppimisen paikka itselleni. Webropolin käyttöönotto oli itselleni kohtalaisen helppoa enkä tarvinnut siihen juurikaan apua. Ajatukseni siitä, että ihmisen tekemän ohjelman oppii kyllä kokeilemalla käyttämään, vahvistui. SPSS vaati hieman enemmän ajatusta, mutta Sakari Kainulainen onneksi ohjeisti meitä hyvin ja häneltä sai aina kysyä tarvittaessa apua. Se oli todella tärkeää ja iso apu.

Tutkimuksessa työjärjestys oli myös selkeä, joka kuitenkin haastoi itseäni hyvin luovana ihmisenä tekemään asioita oikeassa järjestyksessä ja järjestelmällisesti. Erityisesti olen iloinnut kollegojeni kanssa tekemästani yhteistyöstä, siitä, miten etänäkin voi oppia ihmisiä tuntemaan ja miten hyvin etäyhteyksien välityksellä olemme hitsautuneet toimivaksi tiimiksi.

Diakoniabarometriprosessin edetessä huomasin, että monia asioita olisi kuitenkin pitänyt tehdä toisin. Joitain kysymysten asetteluja olisin myöhemmin ymmärtänyt tehdä toisin, jotta olisin joitain puuttuvia asioita saanut selville. Toisaalta kysymysten asettelua jonkin verran rajoitti aikaisempien vuosien diakoniabarometrit, kun kuitenkin tarkoitus oli osin vertailla tämän vuoden tuloksia edellisten vuosien tuloksiin. Opin oivaltamaan, miten todella tärkeää kysymysten asettelu on tutkimuksessa. Siihen aion paneutua seuraavassa tutkimuksessa, jonka ehkä joskus tulevaisuudessa teen.

Maija Hietaniemi: Opinnäytetyön tiivis toteuttamisaikataulu välitavoitteineen on kehittänyt itsessäni keskeneräisyyden sietämistä. Olen oppinut päästämään käsiäni keskeneräisiä tekstejä ja luonnoksia asiantuntijaryhmän arvioitavaksi. Tämän käytännön olen todennut myös hyväksi työelämänkin kannalta. Kiireisissä projekteissa on hyvä peilata ja konsultoida eri vaiheissa omaa tiimiä ja työyhteisön muita asiantuntijoita ja viedä saadun palautteen pohjalta työtä eteenpäin. Toimintatavoilleni on aiemmin ollut tyypillistä tuottaa jo valmisteluvaiheessa hyvin valmista ja viimeisteltyä tekstiä. Olen oppinut armollisuutta itselleni, sillä keskeneräisyys voi olla myös hyödyllistä ja luoda mahdollisuuksia erilaisten näkökulmien kypsymiselle prosessissa.

Kirjoittaminen on minulle ollut aina luontaista, joten siitä taidosta on ollut hyötyä tutkimusartikkelin ja prosessikuvauksen työstämisessä. Tieteellinen kirjoittaminen on kuitenkin oma lajinsa, joka vaatii harjaantumista. Tässä tutkimuksessa otin askeleita tieteellisen kirjoittamisen polulla, mutta koen myös tarvitsevani siinä vielä paljon lisäoppia ennen kuin aivan juoksuksi pistäisin.

Itseni koen voittaneeni erityisesti SPSS-ohjelman haltuun ottamisessa ja taulukoiden työstämisessä Excel-ohjelmassa. Iloitsen siitä, että lähdin tutustumaan kvantitatiivisen tutkimuksen saloihin, sillä laadullinen tutkimusote ja erilaiset kehittämishankkeet ovat olleet minulle aiemmin tutumpia. Työkalupakkini on siis laajentunut tutkimusmenetelmien osalta.

Vapaaehtois- ja kansalaistoiminta on koko työurani aikana kirkossa, ja järjestösektorilla ollut tärkeä näkökulma työn sisältöihin. Olen myös amk-tutkintoni opinnäytetyönä toteuttanut kehittämishankkeen oman seurakuntani vapaaehtoistoimintaan liittyen noin kymmenen vuotta sitten. Tässä tutkimuksessa syvensin tietoa aiheesta edelleen ja sain huomata tieteellisen tutkimuksen aiheesta koko ajan kehittyvän ja saavan uusia sisältöjä sekä sanoituksia. Erityisesti vapaaehtoistoimintaan liittyvät osallisuuden kysymykset herättivät paljon ajatuksia ja uusia ideoita.

Kirkon ammattien yhteiseen sekä diakonian viranhaltijan ydinosaamiskuvauksiin (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, i.a.-b) peilaten koen kehittyneeni ammatillisesti erityisesti toimintaympäristö- ja yhteisöosaamisessa ja työelämä- ja kehittämisosaamisessa. Ymmärrän syvemmin ihmisten oman toimijuuden ja osallisuuden merkityksen voimavarojen vahvistumisessa. Oman roolini asemoiminen suhteessa vapaaehtoiseihin on ollut minulle aiemminkin selkeä ja vahvasti seurakuntalaislähtöinen. Myös verkostoissa toiminen ja yhteisöllisyyden tukeminen kuuluvat työotteeseeni. Nyt koen saaneeni syventävää osaamista vapaaehtoistoiminnan, osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemusten vahvistamiseksi ja edistämiseksi sekä yhteisöjen rakentamiseksi. Tutkimus tuotti satojen diakonian viranhaltijoiden kuvaamaa tietoa heidän arjen työstään. Tutkimustietoa pystyn käyttämään tavoitteelliseen vaikuttamistyöhön ja oman työni kehittämiseen

etenkin haavoittuvimmassa asemassa olevien ja erityistä tukea tarvitsevien ihmisten osallisuuden edistämisessä.

Sirkku Hammarén: Kun lähdin opiskelemaan ylemmässä ammattikorkeakoulussa vuosi sitten, oli minulla työkokemusta jo pidemmältä ajalta. Työssäni tarvitaan ajankohtaista tietoa monelta eri elämän alueelta. Opinnäytetyön tekeminen on haastanut monella tapaa. Olen saanut välineitä etsiä luotettavaa ja hyvää tutkimustietoa. Ja tutkimustyön tekeminen on avannut ihan uuden väylän. Tekemällä itse tutkimusta, olen saanut ymmärrystä avata itselleni tutkimuksen tulosten lukemista ja sen siirtämistä palvelemaan työelämää. Osassa tutkimuskysymyksistä oli ajatus hakea vastauksia, mitä ajatuksia diakoniatyöntekijällä on tulevasta soteuudistuksesta. Näin vuosi jälkeenpäin on paljon viisaampi ja tutustuin skenaariotutkimusmenetelmään, joka osin olisi voinut sopia myös Diakoniabarometri 2022 tutkimuksen toteuttamisen menetelmäksi.

Tutuiksi ovat tulleet niin laadullisen kuin määrällisen tutkimuksen menetelmät, tiedonkeruut kuin saatujen tietojen käsittely SPSS ohjelmassa. Yhdessä muiden tutkijoiden kanssa sain arvokasta tiedonvaihtoa jaettua monissa teams palaverissa. Olen kiitollinen Meri Kalannille ja Maija-Liisa Hietaniemelle tästä matkasta opiskelun aikana.

Matkaan on mahtunut myös haasteita sovittaa oma arki ja työelämä. Olen päässyt johtamaan itseäni pysymään aikatauluissa barometritutkimuksen tekemisen suhteen. Se on ollut hyvä koulu huomata, miten on hyvä antaa aikaa riittävästi perehtyä asioihin. Tärkeä oppi myös työelämään ja verkostoihin. Kouluttajatahon ihmiset kuin myös Diak-kirjastopalveluiden informaattikot ovat olleet avainasemassa tukemassa tutkimuksen tekemisessä ja tiedon lähteille pääsyssä.

Kirkon ammattien yhteisestä sekä diakonian viranhaltijan ydinosaamiskuvauksista (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, i.a.-b) tunnistan omanneeni hyvän arvopohjan monelta eri osa-alueelta. Tehtäväosaamisen ydinalueelta tietoa ja osaamista olen saanut toimiessani Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa erityisviroissa perhetyöntekijänä ja kehitysvammaistyöntekijänä. Lastenkodin perhetyö niin perustyöntekijänä kuin esimiehenä toiminta antoi kykyä ajatella ihmisiä

ja perheitä systeemisen perheajattelun kautta. Diakoniabarometri 2022 tutkimus kokonaisuudessaan antaa ajankohtaista tietoa, mihin suunnata ja panostaa työn painopisteitä. Uusissa tulevaisuuden sotekeskuksissa on diakoniatyöllä tärkeä paikka olla mukana tuomassa tietoa oman alueen ihmisten hädästä, elinolosuhteista kuin edistää heidän terveyttään ja hyvinvointiaan. Vuorovaikutusosaamista tunnistan saaneeni jo aiemmin psykiatrisen sairaanhoitajan kuin sielunhoitoterapeutin koulutuksista. Toiminen ryhmässä yamk opintojen aikana tutkijana on antanut arvokasta tietoa taidoistani ja kyvykkyydestäni edistää yhteisiä päämääriä. Koulutuksen aikana olen saanut ajantasaista tietoa teologisen kuin arvo-osaamisen osa-alueilta ja niiden soveltamisen merkityksellisyydestä arjessa. Diakoniabarometri tutkimus 2022 osoitti, että yhdenvertaisuuden, alueellisen saavutettavuuden kuin palveluiden saatavuuden toteutumiseen diakoniatyöntekijöillä on huoli niiden toteutumisesta uusien hyvinvointi-alueiden aloittaessa toimintansa vuoden 2023 alussa. Tutkimustulokset antavat mahdollisuuden tuoda niitä esille luottamushenkilöille ja yhteistyökumppaneille verkostoissa edistämään paikallisten asukkaiden hyvinvointia.

8 POHDINTA

Diakoniabarometritutkimus tuotti ajankohtaista tietoa diakoniatyön kentältä, joka median kautta nousi myös yhteiskunnalliseen keskusteluun. Valitsimme mielestämme ajankohtaiset teemat Diakoniabarometritutkimukseen. Tämän tutkimuksen alkuvaiheessa ei vielä ollut juurikaan tietoa koronapandemian vaikutuksista diakoniatyöhön. Barometrin kautta pandemian ja rajoitusten vaikutusta on voitu tehdä näkyväksi. Tutkimus toi näkyväksi myös diakonista vapaaehtoistoimintaa, mikä mahdollistaa osallisuutta ja liittymistä kirkon yhteiseen työhön. Koronapandemian aikana vapaaehtoistoiminta diakoniatyössä toisaalta toimi hiljaisemmalla liekillä ja toisaalta haki uusia muotoja. Tuleva sote-uudistus ja sen tuomat muutokset sekä verkostotyö ovat jokaista suomalaista koskettavia asioita, joten niiden tuominen näkyviin tutkimuksen kautta koettiin hyvin ajankohtaiseksi ja tärkeäksi etenkin palveluiden saavutettavuuden kannalta. Barometrikyselyyn vastanneiden diakoniatyöntekijöiden näkemykset ovat arvokkaita ja yhteiskunnallisesti

vaikuttavia. He kohtaavat heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä ja näkevät heidän arkeaan.

Yhteiskunta ja maailma on jatkuvassa muutoksessa. Koronapandemian aiheuttaman globaalin kriisin jälkimainingeissa syttyi Ukrainan sota. Tästä seurasi energiakriisi ja elinkustannusten nousu. Diakoniatyö mukautuu tämänkin tutkimuksen mukaan nopeasti muuttuviin tilanteisiin auttaen ihmisiä ammatillisesti verkostoissa ja myös yhdessä vapaaehtoisten kanssa monissa elämän haasteissa. Tämän tutkimuksen toivomme antavan suuntaviivoja Suomen evankelisluterilaisen kirkon tekemän diakoniatyön tulevaisuuden suunnitteluun ja resurssien kohdentamiseen niin paikallistasolla seurakunnissa kuin koko kirkossa. Diakoniatyöntekijöiden työkuorma on kasvanut, mutta diakoniatyön resurssit ovat rajalliset eikä tilanne kestä enää sitä, että työntekijäresursseja vähennetään. Yhteistyötä on tärkeä tiivistää, niin seurakuntien sisällä kuin moniammatillisissa verkostoissa, että pystytään jatkossakin kohtaamaan eniten apua tarvitsevat ihmiset.

Tulevia diakoniabarometritutkimuksia varten suositlemme rekrytoimaan opiskelijatutkijoita viidestä kuuteen. Tässä määrässä olisi mukana jonkin verran särkymävaraa elämän tuodessa yllättäviä muutoksia. Useamman tutkijan tiimin mahdollistaa myös vielä selkeämmän työnjaon. Tämä tutkimus on yhden opiskelijan poisjäännin myötä tehty minimimäärällä tutkijoita, mikä on teettänyt paljon työpainetta ja kiirettä tutkimuksen tekemisessä. Opinnäytetyön ohjausryhmä oli toki varautunut ottamaan koppia tarvittaessa kriittisissä tilanteissa ja ohjaajista Sakari Kainulainen muun muassa tuli mukaan yhdeksi kirjoittajaksi barometriin.

Tutkijatiiminä olemme todella kiitollisia toisistamme ja siitä, että teimme tämän työn yhdessä. Myös ohjausryhmän tuki tutkimuksen eri vaiheissa on ollut tärkeää. Opinnäytetyömme on ollut tiivis yhteinen prosessi, jonka rinnalla kukin on elänyt omaa henkilökohtaista opiskeluprosessiaan sekä työ- ja yksityiselämää erilaisine vaiheineen ja haasteineen. Tiimin kollegiaalinen tuki on ollut korvaamatonta ja kuljettanut eteenpäin vaihe vaiheelta. Ryhmäytyminen tapahtui osaltamme nopeasti, vaikka olimmekin lähes koko ajan etäyhteyksien päässä toisistamme. Opimme tuntemaan toistemme vahvuudet ja hyödyntämään niitä luontevasti opinnäytetyön eri vaiheissa. Hyvä yhteishenki ja tavoitteisiin sitoutuminen

yhteiseen päämäärään tähtäämisessä ovat olleet voimavarojamme työskentelyn eri vaiheissa.

LÄHTEET

- Ahonen, E., Ahopelto, M., Heikkinen, M., Huovinen-Tervo, M., Pekkala, T., & Tolonen, E. (toim.). (2021). *Sote-sopan keittokirja – sote-uudistuksen taustatekijät ja käännekohdat*. (Kunnallisalan kehittämissäätiön julkaisuja. 45/2021). KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö 21
- Allardt, E. (1993). Having, loving, being: An alternative to the Swedish model of welfare research. Teoksessa Nussbaum & A. Sen (toim.) *The Quality of Life* (s. 88-94). Clarendon Press, Oxford.
<https://doi.org/10.1093/0198287976.003.0008>
- Altoun, R. (2021). *How the Covid-19 pandemic closed 2000-year-old doors*. Uppsala Universitet. Saatavilla 2.10.2022 <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1610153/FULLTEXT01.pdf>
- Anttila, V.-J. (2022). *Koronavirus (SARS-CoV-2, COVID-19)*. Lääkärikirja Duodecim. Saatavilla 2.10.2022 <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01257/%20%20koronavirus-sars-cov-2-covid-19?q=korona>
- Bowe, M., Wakefield, J. R. H., Kellezi, B., Stevenson, C., McNamara, N., Jones, B. A., Sumich, A. & Heym, N. (2022). The mental health benefits of community helping during crisis: Coordinated helping, community identification and sense of unity during the COVID-19 pandemic. *Journal of community & applied social psychology*, 32(3), 521-535. <https://doi.org/10.1002/casp.2520>
- Bowe, M., Wakefield, J. R. H., Kellezi, B., McNamara, N., Harkin, L., & Jobling, R. (2019). Sometimes, it's not just about the food!: The social identity dynamics of foodbank helping transactions. *European journal of social psychology*, 49(6), 1128-1143.
<https://doi.org/10.1002/ejsp.2558>
- Gävert, T. (2016). *Diakoniabarometri 2016*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 45. Kirkon tutkimuskeskus. Saatavilla 18.11.2022
<https://evl.fi/diakoniabarometri>
- Eduskunta. (23.6.2021). *Eduskunta hyväksyi hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen*

- uudistusta koskevan lainsäädännön*. Tiedote. Eduskunta.fi.
<https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/eduskunta-aanestaa-sote-uudistuksesta-keskiviikkona.aspx>
- Haapiainen, T-M., Kokkonen, J., Kopperi, K., Kuusimäki, K., Latvus, K., Määttä, P. & toiminnallisen osaston asiantuntijat. (2020). Kehittämistä, vaikuttamista ja koulutusta seurakuntien tueksi. Teoksessa H. Salomäki, M. Hytönen, K. Ketola, V-M. Salminen & J. Sohlberg (toim.) *Kirkon kehittämistyön tukena. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016-2019*. (s. 12–45). (Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 64.) Kirkon tutkimuskeskus. Saatavilla 2.10.2022 [Kirkko-hallituksen julkaisut \(evl.fi\)](#)
- Haukilahti, A. (toim.). (2021). *Parempia palveluita verkostomalleilla. Sotejärjestäjän työkalut*. (2.u.p.). (Sitran selvityksiä. 143/2021.) Saatavilla 10.11.2022
<https://www.sitra.fi/app/uploads/2021/04/sitra-parempia-palveluita-verkostomalleilla-v2.pdf>
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Edita Publishing Oy.
- Hietaniemi, M. (2022). Vapaaehtoiset diakonian toteuttajina. Teoksessa S. Hammarén, M. Hietaniemi, S. Kainulainen & M. Kalanti. *Diakoniabarometri 2022. Muuttuva ja muuttava diakonia* (s. 54–98). Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 138. Kirkon tutkimus ja koulutus. <https://evl.fi/diakoniabarometri>
- Hiilamo, H. (2021). *Koronakriisin sosiaalinen velka. Miten pandemia vaikuttaa laaja-alaiseen hyvinvointiin?* Impulsseja. Lokakuu 2021. Kalevi Sorsa -säätiö. Saatavilla 24.10.2022 https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/KSS_Koronakriisin-sosiaalinen-velka_Web.pdf
- Hujala, A., Laulainen, S., Taskinen, H., Aunola, A., & Martikainen, J. (2020). *Sote-johtajien yhteistyö: neljä näkökulmaa integroivaan johtamiseen. JOY-hankkeen loppuraportti*. Itä-Suomen yliopisto. Sosiaali- ja terveysjohtamisen laitos. Saatavilla 12.2.2022 https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/22971/urn_isbn_978-952-61-3408-6.pdf
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L. Lääperi, R., Schneider, T, Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden*

- viitekehystä rakentamassa*. Työpaperi 33/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Järvensivu, T. (2019). *Verkostojen johtaminen- tutki ja etene yhdessä*. Books on Demand GmbH
- Kaira, T., & Lahtiluoma, S. (2018). Kunta ja seurakunta paikallisen hyvinvoinnin edistäjänä. Suomen kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2018/1968-kunta-ja-seurakunta-paikallisen-hyvinvoinnin-edistajina>
- Karttunen, A., Kettunen, A., & Piirainen, K. (2013): *Yhteistyöllä hyvinvointia. Järjestöjen välinen ja järjestö-kuntayhteistyö hyvinvoinnin lisääjänä*. (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. C Katsauksia ja aineistoja 31). Diakonia ammattikorkeakoulu. <http://www.theseus.fi/handle/10024/140481>
- Kirkkohallitus. (2022). *Kirkkohallituksen koronatiedote 17.3.2022*. Saatavilla 2.10.2022 <https://evl.fi/uutishuone/pinnalla-nyt/koronavirus>
- Kirkon tutkimus ja koulutus. (i.a.-a). *Kirkon nelivuotiskertomus*. Saatavilla 18.11.2022 <https://evl.fi/kirkontutkimus/tutkimushankkeet/meneiltaan-olevat-tutkimushankkeet/kirkon-nelivuotiskertomus>
- Kirkon tutkimus ja koulutus. (i.a.-b). *Vapaaehtoiset*. Saatavilla 19.11.2022 <https://evl.fi/kirkontutkimus/tilastot/vapaaehtoiset>
- Kuusimäki, K. (i.a.-a) *Diakonia ja koronavirusepidemia*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Saatavilla 2.10.2022 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/diakonia-ja-koronavirusepidemia>
- Kuusimäki, K. (i.a.-b) *Diakonian kehittyminen kirkossa*. Suomen evankelisluterilainen kirkko. Saatavilla 1.10.2022 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/tietoa-diakoniasta/diakonian-historiaa>
- L 616/2021. *Laki sosiaali- ja terveydenhuolto- ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaansaattamisesta*
29.6.2021/616. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210616>
- Luoma, T., Peura, S., Repo, M., Häkkinen, S., Kalliala, K., Jolkkonen, J., Laajasalo, T., Keskitalo, J., Hintikka, K. & Åstrand, B-G. 16.3.2020. *Piispojien ohjeistus 16.3.2020*. Saatavilla 15.11.2022

<https://evl.fi/plus/yhteiskunta-ja-kirkko/valmius-ja-varautuminen/koronavirus>

- Määttä, A. (2012). Sosiaalinen kuntoutus ja yhteensovittavan johtamisen työskentelyprosessi. Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. (s.26–38). Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Diak työelämä 13. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla 11.2.2022 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Tyoelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Nummenmaa, L., Holopainen, M. & Pulkkinen, P. (2014). *Tilastollisten menetelmien perusteet*. (1. p.). Sanoma Pro Oy.
- Nurmela, A. (2015). Verkostot yksilön ja yhteisön hyötynä: Asiantuntijoiden näkemyksiä verkostoista saaduista hyödyistä. Pro Gradu -tutkielma. [Kuvaus]. (rajattu saatavuus). Vaasan yliopisto. <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/3666>
- Paloviita, P. (2020). Ruoka-apu muutoksessa ja yhteiskunnan peilinä. Teoksessa H. Alava, A. Kela, A. Nikkanen & P. Paloviita. *Diakoniabarometri 2020. Aina uuden edessä* (s. 25–47). Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 88. Kirkko ja toiminta. Kirkkohallitus. Saatavilla 18.11.2022 <https://evl.fi/diakoniabarometri>
- Saarelainen, S.-M., Inkilä, H., Oviedo, L., Anthony, F.-V., Seryczynska, B., Roszak, P., & Torralba Albaladejo, J. (2021). Elämän merkityksellisyyden ulottuvuudet ensimmäisen korona-aallon aikana. *Diakonian Tutkimus*, (2). <https://doi.org/10.37448/dt.111912>
- Salminen, V-M. (2016). Kirkon auttamistyö yhteiskunnallisena osallistumisena. Teoksessa K. Ketola, M. Hytölä, V-M. Salminen, J. Sohlberg & L. Sorsa (toim.) *Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012-2015: tutkimus kirkosta ja suomalaisista* (s. 146–171). (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125.) Kirkon tutkimuskeskus. Saatavilla 4.10.2022 [3dcadd52-154c-8693-2eb7-0920fe6a99b5 \(evl.fi\)](https://evl.fi/3dcadd52-154c-8693-2eb7-0920fe6a99b5)
- Salminen, V-M. (2019). Vapaaehtoisuuden roolit seurakuntien yhteisölähtöisissä kokeiluissa. Teoksessa M. Malkavaara & M. Valtonen (toim.) *Uusi elämisen kulttuuri -muutos Tampereella* (s.

155–172). Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 61. Kirkon tutkimuskeskus. Saatavilla 4.10.2022

[31125013 Uusi elamisen kulttuuri taittotoy KTKVJ61 sisus 19 06 03.pdf \(evl.fi\)](#)

Silvola, H., Kuisma, M., Liappis, H., & Pentikäinen, M. (2021). *Käsite ja indikaattorit Suomen kestävän kehityksen edistämiseksi*. Valtioneuvoston kanslian tilaama selvitys Suomen verrokkimaissa käytössä olevista ja kansainvälisissä järjestöissä kehitetyistä globaalien vastuun indikaattoreista. Asiantuntijaraportti. Saatavilla 11.2.2022

<https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/5709755/GloaaliVastuuLoppuraportti.pdf/>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (20.10.2022a.) *Sosiaali- ja terveyden huollon uudistus (soteuudistus)*. <https://stm.fi/soteuudistus>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (7.10.2022b.). *Mikä sote-uudistus?* <https://soteuudistus.fi/uudistus-lyhyesti->

Suomen evankelis-luterilainen kirkko (2022). Henkilöstötilasto 2022. Saatavilla 15.11.2022 <https://www.kirkontilastot.fi/viz?id=210>

Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2021). *Tulevaisuusvaliokunnan mietintö 1/2021 kirkkohallituksen esityksestä 8/2020*. Saatavilla 2.10.2022 [fileshow \(evl.fi\)](#)

Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2020). *Ovet auki. Suomen evankelisluterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026*. Saatavilla 2.10.2022 Kirkkohallitus. [Ovet auki - Suomen ev.lut.kirkon strategia vuoteen 2026 \(evl.fi\)](#)

Suomen evankelisl-uterilainen kirkko. (2018). *Tasavertaisina ja osallisina. Vapaaehtoistoiminnan kehittäminen-työryhmän loppuraportti*. Saatavilla 2.10.2022 [53f83ce4-f894-00b6-517d-ba9ab86bf94c \(evl.fi\)](#)

Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2015). *Jokainen on osallinen. Kirkon vapaaehtoistoiminta*. Saatavilla 4.10.2022 <https://evl.fi/documents/1327140/45404259/kirkon+vapaaehtoistoiminnan+linjaukset.pdf/94d9d369-8825-9b59-5925-b79c763662eb?t=1544703371000>

Suomen evankelis-luterilainen kirkko, (2014). *Kohtaamisen kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020*.

- Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 7. Kirkko ja toiminta. Kirkkohallitus. Saatavilla 23.10.2022 https://evl.fi/documents/1327140/52566740/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf/58189146-28d0-d245-08ff-a495b675fc4a?t=1620279653597
- Suomen evankelisluterilainen kirkko. (2007). *Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelisluterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö*. Suomen evankelisluterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2007:10. Kirkkohallitus. Saatavilla 2.10.2022 [5f5b2de0-14aa-77a0-d314-ac53568ab03e \(evl.fi\)](https://www.kirkkohallitus.fi/5f5b2de0-14aa-77a0-d314-ac53568ab03e)
- Suomen evankelisluterilainen kirkko. (i.a.-a). Henkilöstötilastot. Saatavilla 16.11.2022 <https://www.kirkontilastot.fi/viz?id=210>
- Suomen evankelisluterilainen kirkko. (i.a.-b). Kirkon ammattien ydinosaamiskuvaukset. Kirkkohallitus. Saatavilla 6.11.2022 <https://kirkonydinosaaminen.fi/index.html>
- Tervo-Niemelä, K., Kuusi, T. & Viertiö, S. [painossa] COVID-pandemian vaikutus kirkon hengellisen työn työntekijöiden työhön ja hyvinvointiin. Teoksessa J. Ojalampi & L. Kallatsa (toim.) *Kirkot ja korona, Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja* [painossa].
- Tietosuojavaltuutetun toimisto. (i. a.). *Henkilötietojen minimointi tieteellisessä tutkimuksessa*. Saatavilla 2.10.2022 <https://tietosuoja.fi/henkilotietojen-minimointi-tieteellisessa-tutkimuksessa>
- Työterveyslaitos, päivitetty 7.12.2021 (julkaistu 13.3.2020.) Ohje etätyön tekemisen tueksi. <https://valtioneuvosto.fi/-/%2010616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-%20koronavirustilanteen-vuoksi>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. (Toim.) K. Varantola, V. Launis, M. Helin, S. Spoof & S. Jäppinen. Saatavilla 13.11.2022 <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>
- Tähtinen, J., Laakkonen, E., & Broberg, M. (2020). *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita* (2. uud. p.). (Turun yliopiston

- kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C:22). Turun yliopiston kasvatustieteidenlaitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8091-8>
- Törrönen, J. (2002). Tieteellisen tekstin rakenne. Teoksessa M. Kinnunen & O. Löytty (toim.) *Tieteellinen kirjoittaminen* (s. 29–49). Vastapaino.
- Valli, R. (2018a). Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (s. 92–116). PS-kustannus.
- Valli, R. (2018b). Vastausten tulkinta määrällisessä tutkimuksessa. Teoksessa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 261–275). PS-kustannus.
- Valtioneuvosto (16.3.2020). *Hallitus todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi*. Tiedote 140/2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/%2010616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-%20koronavirustilanteen-vuoksi>
- Valtioneuvosto (28.10.2020). *Uskonnolliset yhdyskunnat noudattavat koronarajoituksia hyvin*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/uskonnolliset-yhdyskunnat-noudattavat-koronasuosituksia-hyvin>
- Valtioneuvosto (9.4.2019). *Verkostojohdantamisen opas*. (Valtioneuvoston kanslian julkaisuja. 2019:12). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-710-9>
- Vehkalahti, K. (2014). Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Finn Lectura. [PDF-julkaisu, Helsingin yliopisto 2019]. Saatavilla 2.10.2022 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305021/Kyselytutkimuksen-mittarit-ja-menetelmat-2019-Vehkalahti.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Veikkola, J. (2003). *Vastuun ja osallisuuden yhteisö. Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010*. Suomen evankelisluterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2003:9. Kirkkohallitus.
- Vroblevska, E., Gobina, I., Springe, L., Bukova-Zideluna, A., Linina, I., & Ville-rusa, A. (2022). Developing the model for cross-sectoral cooperation for promoting health and wellbeing. (SHS Web of Conferences.

131 Volume 02001). SHS Web of Conferences.

<https://doi.org/10.1051/shsconf/202213102001>

Wakefield, J. R. H., Bowe, M., & Kellezi, B. (2022). Who helps and why? A longitudinal exploration of volunteer role identity, between-group closeness, and community identification as predictors of coordinated helping during the COVID-19 pandemic. *British Journal of Social Psychology*, 61, 907–923. <https://doi.org/10.1111/bjso.12523>

Webropol -kyselyaineisto 2022. Tietoarkisto.

Wiens, V. & Zitting, J. (2022). Eriarvoisuuden vähentäminen ja osallisuuden edistäminen yhteistyön tavoitteena. Teoksessa Huhanantti, s. & Wallenius, V. (toim.) *Diakonia. Nyt. Näkökulmia vaikuttavaan auttamistyöhön*. (s. 86–99). Kirjapaja.

LIITE 1. Diakoniabarometri 2022. Muuttuva ja muuttava diakonia.

<https://evl.fi/diakoniabarometri>

LIITE 2. Mediatiedote

Diakoniabarometri 2022: Sote-palveluiden saatavuus huolettaa diakoniatyöntekijöitä

Kirkon diakoniassa on otettu käyttöön runsaasti sähköisiä työkaluja. Samanaikaisesti kohtaamiset niiden ihmisten kanssa, jotka eivät osaa käyttää sähköisiä palveluita, ovat lisääntyneet. Sote-uudistuksen lähestyessä diakoniatyöntekijöillä on kasvava huoli sote-palveluiden saatavuudesta ja ihmisten avuntarpeesta muun muassa tukien hakemisessa, käy ilmi tuoreesta diakoniabarometrasta.

Diakoniabarometri 2022 hahmottaa diakoniatyön muutoksia poikkeusaikana, jolloin seurakunnissa etsittiin ja kehitettiin uusia tapoja tavoittaa ja tukea ihmisiä. Barometri luottaa diakoniatyön tulevaisuutta vapaaehtoistoiminnan muodostuessa kiinteämmäksi osaksi yhteistä seurakuntatyötä ja hyvinvointialueiden aloittaessa toimintansa sote-palveluiden uudistuksessa.

Huono-osaisuus ja moniongelmaisuus näkyvät vahvasti diakoniatyön arjessa

Diakoniassa on korona-aikanakin tehty laaja-alaista yhteistyötä eri verkostoissa tavoitteena asiakkaiden hyvinvointi. Yhteistyön tarve ei näytä ainakaan vähenevän sote-uudistuksen myötä.

Noin 90 prosenttia diakoniabarometrin vastaajista kertoi diakonian avun piirissä sekä työelämän ulkopuolella olevien toimivan vähintään satunnaisesti vapaaehtoisina. Vapaaehtoistyötä tehtiin korona-aikanakin kulloinkin vallitsevien rajoitusten puitteissa. Vuoden 2022 Diakoniabarometrin tulosten mukaan korona-aika on kasvattanut sellaisen ruoka-avustamisen määrää, jossa vapaaehtoiset ovat olleet aktiivisina toimijoina diakonian apuna. Tämä lisää osallisuutta ja siten yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Korona-aika ja sen jatkuvasti muuttuneet rajoitukset ovat kuormittaneet niin diakonian asiakkaita kuin diakoniatyöntekijöitäkin. Työmäärä on lisääntynyt ja samanaikaisesti on otettu uusia työmenetelmiä runsaasti käyttöön. Myös vapaaehtoisten ohjaukseen ja verkostoissa toimimiseen tarvitaan työntekijän aikaa, mutta työmäärän lisääntyminen ei ole näkynyt diakonian resursseissa.

Diakoniabarometri 2022 -kyselyyn vastasi 355 diakoniatyöntekijää, mikä on noin 27 prosenttia kaikista diakoniatyöntekijöistä. Kysely toteutettiin Webropol-kyselynä 27.1.–27.2.2022.

Diakoniabarometrin toteuttajat ovat Diakonian tutkimuksen seura, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diakoniatyöntekijöiden Liitto ja Kirkkohallitus. Barometri tarjoaa tietoa kirkon diakoniatyöstä täydentäen seurakuntien toimintatilastojen ja kirkon nelivuotiskertomusten antamaa kuvaa. Vuoden 2022 diakoniabarometritutkimus juhlistaa samalla 150 vuotta täyttävää suomalaista diakoniatyötä. Diakoniabarometri toteutetaan joka toinen vuosi.

Lisätiedot:

Diakonia-ammattikorkeakoulun lehtori Tiina Ikonen, p. 040 509 6413, tiina.ikonen@diak.fi

Diakoniabarometri 2022 – Muuttuva ja muuttava diakonia (Suomen ev. lut. kirkon julkaisu) on saatavilla osoitteesta julkaisut.evl.fi.

LIITE 3. Diakoniabarometrissa julkaistut uutiset ja artikkelit

<https://yle.fi/uutiset/3-12625326>

https://areena.yle.fi/1-50966647?utm_medium=social&utm_campaign=areena-web-share&utm_source=whatsapp-share

<https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/halu-auttaa-saa-ylittamaan-kirkon-kynnyksen-diakonian-vapaaehtoisina-toimii-paakaupunkiseudulla-erityisen-moninaista-va-kea-kertoo-diakoniabarometri>

<https://www.diak.fi/2022/09/16/diakoniabarometri-2022-osallisuuden-edistamista-muuttuvissa-olosuhteissa/>

<https://www.kirkonseutu.fi/uutiset/diakoniatyontekijat-ovat-huolissaan-sotepalveluiden-saatavuudesta--yhteisty-sotetoimijoiden-kanssa-nahdaan-tarkeaksi-6.94.353524.fed7736061>

<https://www.kirkonseutu.fi/uutiset/diakoniabarometri-74-prosenttia-diakoneista-kohdannut-asiakkaiden-digitaidottomuutta-6.94.353525.60edcb73f0>

<https://dinolehti.fi/2022/10/korona-ajan-haasteista-katse-tulevaan/>

<https://diakoniaplus.fi/suuntia-tulevaan-diakoniabarometri-2022-raportin-inspiroimana/>

<https://www.kotimaa.fi/artikkeli/diakoniabarometri-2022-epareiluuden-kokemukset-ja-puuttuva-esihenkiloiden-tuki-leimasivat-diakoniatyota-korona-aikana/>

LIITE 4. Linkki tietoaarkistoon

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/>